

ΑΝΑΤΟΛΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΙΟΣ Α'. 1880 ΙΟΥΛΙΟΥ 20

ΤΕΥΧΟΣ 2.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ

ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΥΤΗΙ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (*)

Αι ἀρχαιότεραι τῶν ἀρμενιακῶν ἐπιγραφῶν εἰσὶ δύο καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας Ναζρί, οὗσης μίξ τῶν ἐξ μεγάλων ἡγεμονιῶν εἰς αὐτὴν διήρητο κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἢ ἀρμενικὴ φυλὴ. Εἰσὶ δὲ γεγραμμένοι ἀμφότεραι εἰς τὸ ἀσσυριακὸν ἰδίωμα ἔκ τούτου θεν δομώμενος δ κ. Fr. Lenormant εὐλόγως ὑποτίθησιν ὅτι ὁ ἐν αὐταῖς ἀναφερόμενος Βελλίτ-Δούρ, ὅστις ἡγεμόνευσεν ἐν Ναζρί κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ἐπιθυμήσας νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ ἀλφάβητον τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους, διότι τοιοῦτος συρμός ἐπεκράτει τότε καθ' ἅπαντα τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, προσεκάλεσεν ἐξ Ἀσσυρίας γραμματεῖς ἐξ ἐπαγγέλματος, οἵτινες συνέταττον τὰς ἐπισήμους αὐτοῦ ἐπιγραφὰς ἐν τῇ ἀσσυριακῇ γλώσσῃ, ἀναγνωρισθεῖσα βαθμηδὸν καὶ ὡς γλῶσσα λογία καθ' ἅπασαν τὴν Ἀρμενίαν· παρόμοιον δὲ ἐγένετο διὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ Λατίου καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα παρὰ τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς κράτεσιν †).

*) Ἡδε συνέχισαν ἐν σελ. 12.

†) Βλ. Fr. Lenormant, *Lettres assyriologiques sur l'histoire et les antiquités de l'Asie antérieure*. Paris, 1871—72, τόμ. I, σ. 121—122.

Τὸ σύστημα τοῦτο φαίνεται ὅτι διατηρήθη μόνον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἐν λόγῳ ἡγεμόνος, διότι ἕτερα ἐπιγραφή, ἀναφερομένη εἰς Ἰαθουένην τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εἶναι γεγραμμένη εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς ἀρμενικῆς ταύτης χώρας· τῷ ἰδίωμάτι δὲ τούτῳ ἐγράφησαν καὶ πάσαι αἱ ἀρμενικαὶ ἐπιγραφαί, αἵτινες ἐχαράχθησαν μέχρις οὗ ἔπαυσεν ἡ χρῆσις τῶν σφρηνοειδῶν χαρακτήρων.

Ἄχρι σήμερον δὲν ἠδυνήθη εἰσεῖναι ἡ ἐπιστήμη νὰ παρίσθῃ τὴν ἐντελῆ ἀνάγνωσιν καὶ διασφρίσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Henry Rowlinson κατώρθωσε ν' ἀναγνωρίσῃ ἐκ τινῶν κυρίων ἀσσυριακῶν ὀνομάτων ὅτι τὰ ἱστορικὰ ταῦτα κείμενα ἀνήκουσιν εἰς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχαίας ἀσσυριακῆς μοναρχίας καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ κράτους τῶν Ἀχαμενιδῶν, ἧτοι περί τὰ ἔτη 750—550 π. Χ. *) Περισσότερον ἠσχολήθη ὁ Edouard Hincks, ὅστις, καίτοι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνοήσῃ ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον, κατώρθωσε ὅμως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ γλῶσσα εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένοι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀνήκει εἰς τὸν ἰνδοευρωπαϊκὸν κλάδον 1.)

Ἀπὸ τοῦ 1848 ἡ συστηματικὴ μελέτη τῶν ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν μετεδόθη εἰς Γερμανίαν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἕτερον μέλος τῆς ἀγγλικῆς, ὡς εἶπεν, ἀσσυριολογικῆς σχολῆς, ὁ τέως ἐν Κ) πόλει πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας κ. A. Layard, ἀπέδειξεν ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ὑπάρχει μεγάλη ἀναλογία πρὸς τὸ μογγολικὸν ἰδίωμα 2.)

Ἐκ τῆς γερμανικῆς ἀσσυριολογικῆς σχολῆς πρῶτος, ὁ André Mordtmann ἐπεχείρησε τὴν συστηματικωτέραν μελέτην τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Αὐτός, μετὰ ἐπίμονον ἀναζήτησιν, ἐδημοσίευσε τελείαν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν, ἀποδείξας συγχρόνως διὰ παραδειγμάτων ὅτι ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένοι, ἐστὶν ἡ ἀρχαιότατη ἀρμενικῆ, ἐννοεῖται ὅμως, ὡς προσθέτει ὁ ἴδιος, μετὰ τροποποιήσεων εἰς αὐτὰ πᾶσα γλῶσσα ἐν διαστήματι πλέον τῶν 1000 ἐτῶν ὑπόκειται. 3)

*) H. Rowlinson's, On the Alarodians of Herodotus ἐν σ. 203—206 τοῦ IV τόμου τοῦ βιβλίου History of Herodotus by G. Rowlinson, London, 1862.

1) Ed. Hincks, On the inscriptions at Van ἐν Journal of the Royal Asiatic Society, τόμ. IX, σ. 387—449.

2) Layard's, Discoveries in the ruins of Nineveh and Babylon; with travels in Armenia, Kurdistan and the desert. London, 1853, σ. 402.

3) A. Mordtmann, Τα ἀρχαιότατα μνημεῖα τῆς Ἀρμενίας, ἐν τῷ ἐν Κ) πόλει Ἑλλήν. φιλολογ. Συλλόγῳ, τόμ. 5, σ. 64—77.

Ἐκ Γερμανίας ἡ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μεταβιβάσθη εἰς τὴν γαλλικὴν σχολήν, ἧς σπουδαῖον μέλος, ὁ κ. François Lenormant ἐπιλήφθη, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίων θεωριῶν, τοῦ δυσκόλου τούτου γλωσσολογικοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς καὶ οὗτος νὰ ἀναγνώσῃ τελείως τὸ κείμενον αὐτῶν, στηριζόμενος ὅμως ἐπὶ τινῶν γραμματικῶν τύπων, ἀπεφάνθη ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν ἔχει μὲν καὶ στοιχεῖα τοῦ ἀριανῶν ἰδιώματος, ἀλλ' εἶναι συγγενεστάτη πρὸς τὴν γεωργιανῆν γλῶσσαν. Συμπεραίνων δὲ ἐπιφέρει τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις. «Ἄλλ' ἐκείνο ὅπερ παρέχει τὴν μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν ἐν τῷ ἰδίωμάτι τῶν σφρηνοειδῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀρμενίας, εἶναι ἡ ἑλλειψίς πάσης συγγενείας, ἔστω καὶ ἀπομεμακρυσμένης, μετὰ τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης. Ὁ λαὸς ὅστις ἐχάραξε τὰς ἐν λόγῳ ἐπιγραφὰς καὶ ὅστις μέχρι τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἦν ἀποκλειστικῶς κύριος τῆς χώρας, οὐδὲν κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν Ἀρμενίων ὅθεν ὄφειλε νὰ διαφέρῃ ριζικῶς καὶ κατὰ τὴν φυλὴν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἴσως δὲ μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τελευταίων ἐπιγραφῶν τοῦ Βὰν ἔλαβε χώραν ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν κυρίως λεγομένων Ἀρμενίων, οἵτινες ὄθουσαν (βαθμηδῶν) πρὸς βορρᾶν τὸν ἀρχαιότερον λαόν, ἀπορρίπτοντες αὐτὸν εἰς τὴν χώραν. Ἦν ἐκάλουν αἱ μὲν παλαιοὶ Ἰθέρην αἱ δὲ νεώτεροι Γεωργίαν. Ἐντεῦθεν ὀνομάζονται φθάνομεν εἰς ἀνάλογόν τινα γνωμοδοτήσιν πρὸς ἐκείνην ἢ μὲς ὠδήγησαν αἱ ἐπὶ τῶν χρονικῶν τῆς Μιθίας ἡμέτεραι ἐρευνᾶναι, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὑπὸ ἀποκλειστικῶς ἀριανῆς φυλῆς κατοχὴ τῆς μεταξὺ τοῦ Ἄλυος καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης ἀρεινῆ χώρα ἀνέρχεται εἰς νεώτεραν ἐποχὴν, ἐποχὴν ἣν δὲν ὑπέθεσέ τις ἔχει τοῦδε. Ἡ κατοχὴ δὲ αὕτη δὲν ἔλαβε χώραν πράγματι ἢ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔχει τοῦ ἔκτου αἰῶνος πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας. Μέχρι δὲ ταύτης τῆς ἐποχῆς ἡ μὲν Μιθία καὶ Καππαδοκία κατεῖχετο ὑπὸ λαῶν ταρταροφινικῶν, τουρανίων Μήδων, Μόρχων καὶ Τιβαρκηνῶν, ἡ δὲ Ἀρμενία ὑπὸ λαῶν συνδεομένων τοῖς λαοῖς τοῦ Καυκάσου.» 1)

Τὸ τεχνικὸν ἔποςιν αἱ θεωρίαι τοῦ κ. Lenormant ἔχουσι πρὸς τὸ πορὸν μεγάλην αὐθεντικότητα. Ἀλλ' ὅτι δυνατόν τὸ περιεχόμενον τῶν ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν νὰ μὴ ἦναι γεγραμμένον εἰς τὸ ἀρχαιότατον ἰδίωμα τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης, ἡ γνωμοδοτικὴς αὐτοῦ φαίνεται λίαν ἀπιθῆνος. Αἱ μέχρι σήμερον ἐξιχνιασθεῖσαι ὀλίγαι λέξεις ἀποδεικνύουσι τὸ ἐναντίον τῶν θεωριῶν αὐτοῦ ριζικὴν βάσιν τῆς γλώσσης τῶν ἐν λόγῳ ἐπιγραφῶν ἐστὶν ἡ ἀρμενικῆ, αἱ δὲ γραμματικοὶ τύποι, οὓς ἐπάγεται εἰς μαρτυρίαν τῆς γνωμοδοτήσεως αὐτοῦ, δὲν παρέχουσι τὴν ἀπαιτου-

4) Fr. Lenormant, Lettres assyriologiques, I, σ. 129.

μένην λύσειν τοῦ ζητήματος, διότι μία γλῶσσα, ὡς ἡ ἀρμενικὴ, ἔτις ἐτέθη εἰς δημοσίαν μελέτην μετὰ δέκα αἰῶνας ἀπὸ τῆς πάσης τῆς χρήσεως τοῦ ἀσσυριακοῦ ἀλφαβήτου, ὄφρα βεβαίως νὰ ὑποστῇ ἐν τῷ μεταξὺ πολλὰς σοβαρὰς ἀλλοιώσεις εἰς τὸ γραμματικὸν αὐτῆς μέρος· τοῦθ' ὅπερ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν γραμματικὴν τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης, πολλὴ ἀπεχούσης τῶν τύπων τῆς κλασικῆς ἐκείνης γλώσσης δι' ἣς μετεγλωττίσθη ἡ Γραφὴ καὶ δι' ἣς ἐγράφη ἡ ἱστορία τοῦ Χωρηνικοῦ. Τὸ ἐν τοῖς κλασικοῖς συγγραφεῦσι τῆς Ἀρμενίας ἰδίωμα δὲν ἐχρησίμευσεν ὡς γλῶσσα τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἀγορᾶς, οὐδέποτε ἀμιλήθη, ἐτεχνολογήθη δὲ τοιοῦτοτρόπως ὥστε ἐχρησιμοποιήθη μόνον ὑπὸ τῶν λογίων τῆς χώρας. Ἡ Ἀρμενία διαιρεῖται εἰς πολλὰς καὶ ἐκτεταμένας ἐπαρχίας, ὧν ὁ λαὸς ὁμιλεῖ λίαν ἰδιαζόντως, κατέχει χιλιάδας λέξεων οὐδέποτε ἀποταμιευθειῶν ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις τῆς κλασικῆς αὐτοῦ φιλολογίας. Αἱ ρίζαι δὲ ἀπασῶν τῶν ἀρμενικῶν τούτων διαλέκτων εἶναι κοιναὶ καὶ συγγενέσταται ταῖς Ἰνδοευρωπαϊκαῖς γλώσσαις, αἱ δὲ ζεῖσι ρίζαι, ἐν αἷς συγκαταριθμοῦνται καὶ τινες τοῦ τουρανίου ἰδιώματος, εἰσὶν ἐλάχιστοι ἀπέναντι τῆς μεγάλης σειρᾶς τῶν ριζῶν πρῶτων τῶν ἀρμενικῶν διαλέκτων. Ὅπόταν ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἀρμενίων φιλολόγων κατορθώσῃ νὰ συντάξῃ λεξικὸν τῶν διαλέκτων τῆς χώρας αὐτῶν, τότε καὶ μόνον ἴσως ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀσσυριολόγων θὰ δυναθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀρμενίας. Ἡ βοήθεια τοῦ λεξικοῦ τῆς τεχνικῆς αὐτῶν γλώσσης εἶναι ἐλαχίστη ἀπέναντι τοῦ πλοῦτου τῶν ἀρμενικῶν διαλέκτων. Αἱ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς λέξεις, ὡς ἐξ ὀλίγων παραδειγμάτων ἀπεδείχθη, θὰ ὦσι καθαρῶς ἀρμενικαὶ ἀπηρχαιωμένοι ἢ ἀχρηστοὶ μὲν ἐν τῇ λογικῇ γλώσσῃ ἐν χρήσει δὲ ἔτι, ἐννοεῖται μετὰ διαφθορῶν, πρᾶς ταῖς ἀρμενικαῖς λαοῖς· τὸ δ' αἴτιον τοῦ ζενισμοῦ τῶν γραμματικῶν τύπων, οὗς ὑποδεικνύει ὁ κ. Lenormant, προέρχεται ἐκ τῆς συχνῆς ἐπιμιξίας τοῦ ἰβηρικοῦ λαοῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκείνην ἐποχὴν ἐξεταίνετο εἰς πολλὰ μέρη τῆς βορείου Ἀρμενίας. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει δέον νὰ ἐξετασθῇ αὐστηρῶς μήπως αἱ κλεισταὶ τῶν καταλήξεων εἰσὶν οἱ ἀρχικοὶ τύποι τῶν καταλήξεων τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης.

Ὡς ἔχουσι νῦν αἱ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν τούτων ἐπιγραφῶν τῆς Ἀρμενίας μελέται, παρατηρεῖ βεβαίως ὁ ἀναγνώστης ὅτι, εἶναι ὀλίγον ἐπιεικὲς νὰ καταλάβωσι πρὸς τὸ παρὸν αὐθεντικὴν θέσιν ἐν τῇ φιλολογικῇ ἱστορίᾳ τῆς χώρας ταύτης, οὐ μόνον διότι τὰ ἐξαγόμενα αὐτῶν εἰσὶν ἔτι ἀμφισβητήσιμα ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐθνογραφικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔδω-

νῆθη εἰσέτι νὰ σχηματίσῃ βάσιμόν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ λαοῦ, ὅστις μετεχειρίσθη τοῦ εἶδους τῶν σφηνοειδῶν χαρακτήρων. Κατὰ τὸ κ. H. Rowlinson ἡ φυλὴ τῶν κυρίως Ἀρμενίων ἀνεφάνη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἰς νεωτέραν ἐποχὴν, κατοικεῖτο δὲ αὐτῇ προηγουμένως ὑπὸ τῶν Ἀλαροδίων, ὧν ποιεῖται μνησίαν ὁ Ἡρόδοτος 4). Τὴν θεωρίαν ταύτην ἀσπασθεῖς καὶ ὁ κ. Lenormant ἐνίσχυσε διὰ πλειοτέρων ἀποδείξεων, ἀλλ' ὅσαι καὶ ἂν προστεθῶσι μαρτυρίαι πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν σοφῶν τούτων λεγομένων, ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι καὶ κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦ ἐνάτου καὶ ἔκτου αἰῶνος διάστημα οἱ Ἀρμένιοι ὑπῆρχον οἱ μόνοι Ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῶν χωρῶν Οὐράρτι, Ναίρι, Βαννά κτλ.

Πάντες οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἦσαν ὁμογενεῖς, ἀνήκον εἰς μίαν συγγενεστάτην φυλὴν ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν χαρακτήρ ἦν κοινός, ἡ γλῶσσα κοινὴ μὲν ἀλλ' ὑποδιηρημένη εἰς διαλεκτικούς ἰδιωτισμούς. Τὰ δὲ διάφορα ἐθνογραφικὰ ὀνόματα τῶν λαῶν τούτων πιστευομεν ὅτι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ὀνομάτων ἀρχηγῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν διαιρηθειῶν βαθμηδὸν εἰς κοινότητας ἢ ἡγεμονίας ἰδιαιτέρας, αἵτινες ὑπῆρχον διηρημένας μέχρις οὗ Τιγγράνης. Αἱ ἠδυνήθη νὰ ἐνώσῃ αὐτὰς ὑπὸ ἓν σκηπρον. Τὸ ἐθνογραφικὸν τοῦτο φαινόμενον δὲν εἶναι μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος· καὶ ἡ ἡμετέρα Ἑλλάς ἦτο κατ' ἀρχὴς ὄνομα μικροτάτης χώρας, ἀλλὰ δὲν ἔπειτα ἐκ τούτου ὅτι καὶ αἱ περὶ αὐτὴν ὁμόγλωσσοι φυλαὶ ἦσαν γένους διαφόρου. Ἐκ τοῦ ἰσχυροτέρου μέρους μεταδίδεται βαθμηδὸν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς λοιπὰς φυλὰς μεγάλου τινὸς ἔθνους.

B'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΕΝ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥ' ΑΥΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἀπεδείχθη, νομίζομεν, ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῶν ἐποχῆς μέχρι τοῦ ἔκτου αἰῶνος παρήσαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος τεκμήρια πνευματικῆς τινος ζωῆς· πρῶτον, μιμούμενοι τοὺς Ἀσσυρίους, ἐγέννησαν τὰ ἀρχικά στοιχεῖα τῆς ἱστοριογραφίας αὐτῶν. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον εἶναι τὸ πρῶτον φιλολογικὸν

4) Ἡ ρο δ. III, 94 καὶ VII, 79.— Rowlinson's, On the Alarodians—of Herodotus ἐνθ. ἀνωτ.

αυτῶν κίνημα ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἐνάτου μέχρι τοῦ ἔκτου αἰῶνος πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἡ Ἀρμενία ἦτο διηρημένη εἰς ἑξὶ μεγάλας ἡγεμονίας, ὅτε μὲν ἀνεξαρτήτους ὅτε δὲ ὑποκειμέναις τῇ μοναρχίᾳ τῶν Ἀσσυρίων. Αἱ συνεγεῖς αὐτῶν ἐπαναστάσεις καὶ οἱ ἐκ τούτων γινόμενοι αἱματηροὶ πόλεμοι οὐδέποτε ἐπέτρεπον τοῖς Ἀρμενίοις νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν ἢ νὰ εἰσγάγωσιν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν τὴν χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην, ἣτις ἦν ἡ μᾶλλον διαδεδομένη εἰς τοὺς σημιτικούς λαοὺς τοὺς ὑποκειμένους τοῖς Ἀσσυρίοις· ἐπεμελήθησαν ὁμοῦ νὰ ἀρυσθῶσι τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων στοιχείων τοῦ σημιτικοῦ πολιτισμοῦ, ὅτινα βραδύτερον ἐξηφανίσθησαν, ἥτοι ἅμα τῇ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταλύσει τῆς ἀσσυριακῆς μοναρχίας. Ἐκτοτε πᾶσαι αἱ ἄρμενικαὶ χώραι διετέλουν ὑπὸ τὴν περσικὴν μοναρχίαν, κυβερνῶμεναι ὅτε μὲν ὑπὸ ἐγγχωρίου ὅτε δὲ ὑπὸ Πέρσου ἡγεμόνος ὑποκειμένου τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλείων. Ἡ πολιτικὴ δὲ αὐτῆ κατάστασις τῶν Ἀρμενίων διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ ἡμίσεως τοῦ τετάρτου Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα λοιπὸν τοῦτο εἰσῆλθη ἐν Ἀρμενίᾳ ὁ περσικὸς πολιτισμὸς ἀφομοιώντας σχεδὸν τὰ ἄρμενικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῖς περσικαῖς. Τὰ γνωστά ἔμιν ἐλάχιστα λείψανα τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θρησκείας ἐξηλεφθῆσαν διὰ τῆς πίεσεως τοῦ ἐπιβληθέντος περσικοῦ πολιτισμοῦ, ἀντικατέστησε δὲ αὐτὴν ὁ ζωροαστριζμὸς καὶ ἡ λατρεία τοῦ φωτός. Ἡ λαμπροτέρα ὁμοῦ ἐποχὴ τῆς ἄρμενικῆς ἡγεμονίας κατὰ τὴν περσικὴν κατοχὴν ὑπῆρξεν ἡ ἐποχὴ τῆς ἡγεμονίας Τιγράνου Α', καθ' ἣν ἤρξατο ζωὴ ἐθνικὴ καὶ εὐγενὴς ἀμιλλα πρὸς τὴν πρόδον, ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις τῆς αὐτῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἐπέφερεν ἀμέσως τὴν παρακμὴν αὐτῆς καὶ συνάμα ἀπάσης τῆς ἄρμενικῆς φυλῆς, ἣτις ἐπρόφρασεν ἐν τούτοις νὰ ἐξυμνήσῃ τὰ κατορθώματα τοῦ ἰθαγενοῦς αὐτῆς ἡγεμόνος, καὶ νὰ γεννήσῃ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸ πρῶτον δοκίμιον ἐθνικῆς ποιήσεως. Ἐκτοτε ἄρα χρονολογεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς ἄρμενικῆς ποιήσεως. Ὁ λαὸς, ἀπολαύσας ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τιγράνου ἐλευθερίῳν τινα ζωὴν τείνουσαν εἰς βίωσιν ὅλως ἐθνικὴν, ἐπωφελήθη τῆς περιστάσεως ἵνα ἐπιδείξῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ὅτι ἡ φυλὴ αὐτοῦ κυβερνωμένη ὑπὸ ἰθαγενοῦς πολιτείας ἴκαναται ἀμέσως νὰ ἐκπολιτισθῇ καὶ παραγάγῃ τὰ ἀρκούντα πρὸς τοῦτο δείγματα.

Παρειχόμεθα ἤδη τὸ διάστημα δύο περίπου αἰῶνων καθ' ὃ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ περσικοῦ πολιτισμοῦ ἐπέφερεν ἐν Ἀρμενίᾳ κατάστασιν ἀγροίκον καί, σχεδὸν εἰπεῖν, τὴν ἐξέλειψιν τῆς ἐθνικότητος τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Εἰς παρομοίαν δὲ κατάστασιν εὗρισκαντο τότε καὶ πᾶσαι αἱ ὑποκειμέναι τοῖς Πέρσοις ἀνατολικαὶ χώραι. Ἐπῆλθεν ἤδη ἡ εἰς Ἀσίαν ἀνάβασις τοῦ μεγάλου

Ἀλεξάνδρου, ὅστις διὰ τῆς ἐν Ἰσσοῦ μάχης κατέλυσε τὴν μοναρχίαν τοῦ περσικοῦ κράτους, οὕτως ἤδη πᾶσαι αἱ ἐπαρχίαι μετεβλήθησαν εἰς ἑλληνικὰς σατραπείας διανεμηθείσας εἴτε εἰς Ἕλληνας στρατηγούς, εἴτε εἰς ἰσχυροὺς ἐγγχωρίους προεκδηλώσαντας ἄμεσον ὑποταγὴν τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Ἡ σατραπεία τῆς Ἀρμενίας ἐδόθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ Πέρσῃ «Μιθρῆνῃ τῷ παραδόντι τὴν ἐν Σάρδεσις ἄκραν 1)».

Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος μεγεθύνας οὕτω τὸ κράτος αὐτοῦ, δὲν ἐσκόπευε νὰ ἰδρῦσῃ μοναρχίαν μακεδονικὴν. Ἀνῆλθεν εἰς Ἀσίαν ἵνα διαδώσῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ δι' αὐτοῦ ἐκπολιτίσῃ πάντας τοὺς λαοὺς αὐτῆς. Ἡ ἐλάσσων Ἀσία κατέχουσα ἐκ τοῦ προτέρου ἀρκούντα πρὸς τοῦτο στοιχεῖα ταχέως ἐπέδωκεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, οἱ δὲ Ἰσραηλῆες λαοὶ καὶ οἱ πρὸς τὸν Γάγγην ποταμὸν ἄριοι μετὰ προθυμίας ἐκουσίῳ ἔσπευσαν νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπωφελήθησαν καὶ οἱ Ἀρμένιοι, διότι καὶ ἡ σατραπεία τῶν, καὶ τὰ δικαστήρια καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ πολιτικαὶ αὐτῶν λειτουργίαι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν· ἐφ' ᾧ καὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἐκμανθάνωσι καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ τοσαύτας κατέβαλεν ἐν Ἀρμενίᾳ ρίζας, ὥστε οὐ μόνον μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἄρμενικοῦ ἀλφαβήτου ἐπέδρασεν εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ πνευματικὸν βίον τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ἐπενεργοῦσιν ἐν ταῖς φιλολογικαῖς, θεολογικαῖς καὶ ἱστορικαῖς αὐτοῦ σπουδαῖς· κατὰ βάθος, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐν πάσαις ταύταις ταῖς μελέταις αὐτῶν οἱ νῦν Ἀρμένιοι εἰσὶ, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζωσιν, Ἕλληνες· τοιοῦτοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, ὡς διὰ λίαν ἐκφραστικῶν λόγων ἐπανηλειμμένως μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ μέγας κριτικὸς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος Ἐρνέστος Renan 1). Ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς κατοχῆς ἡμετέρου αἰῶνος Ἐρνέστος Renan 1). Ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς κατοχῆς εἰσῆλθη ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία, ἥς προϊστάντο Ἕλληνες ἱερεῖς, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς σεβαστῆς αὐτῶν θέσεως ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς. Ρητῶς δὲ μαρτυρεῖ ὁ ὀρμένιος ἱστορικὸς τῆς πέμπτης χριστιανικῆς ἑκατονταετηρίδος Μωυσῆς ὁ Χωρηνικός, ὅτι ὁ ἀρσακίδης ἡγεμὸν τῆς χώρας αὐτοῦ Τιγράνης Β', ἀνεβῶν εἰς τὸν θρόνον, ἐπεμελήθη κατ' ἀρχὰς νὰ ἰδρῦσῃ ναοὺς τῆς περσικῆς, ἐννοεῖται, θρησκείας, ἀλλ' οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἱερεῖς, λέγει, φοβηθέντες μὴ ἐξορισθῶσιν εἰς τὸ ἔνδον τῆς Ἀρμενίας διασχίρισαντο ὅτι αἱ μαντεῖαι ἀνήγγειλον ὅτι τὰ εἰδῶλα ἐπεθύμουν νὰ διαμείνωσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους· ὁ δὲ Τιγράνης εἰσκακῶσας αὐτῶν ἰδρῦει ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐπὶ τοῦ

1) Διοδώρου. Βιβλ. XVII, 64.

2) E. Renan, Mélanges d'histoire et de voyages. Paris, 1878.

βράχου της πόλεως Ἀνί, της Ἀθηνᾶς εἰς Θῆλ, της Ἀρτέμιδος εἰς Ἐριζάν, τοῦ Ἡρακίτου εἰς Πικκαγκρίτσχ' τὸ δὲ ἄγαλμα της Ἀφροδίτης, ὡς ἐρωμένης τοῦ Ἡρακλέους, εἰς Ἀχτισάτ.» Διὰ τοῦ τεχνάσματος τούτου τί ἄλλο ἐπτεύχθη ἢ ὅτι αἰ ἐνέργειαι τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπεξετάθησαν εἰς τὸ ἐνδότερον της Ἀρμενίας;

Ἀπὸ τοῦ 325—159 π. Χ. πᾶσα ἡ Ἀρμενία διωκεῖτο ὑπὸ διοικητῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῶν διαδόχων καὶ τῶν Σελευκιδῶν. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τούτου οἱ Ἀρμένιοι ὡς βάσιν τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν βίου εἶχαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τότε ἰδρύθησαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν καὶ πολλαὶ ἑλληνίδες πόλεις, αἵτινες ὑφίσταντο καὶ πολὺ μετὰ ταῦτα. 2) Τοσαύτην δὲ ἐπιρροὴν ἐξήσκησεν ἡ ἑλληνικὴ παιδεία παρὰ τῷ ἀρμενικῷ λαῷ, ὥστε ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἦτο παραδεδεγμένη ὡς γλῶσσα ἐπίσημος δι' ὅ καὶ διάφοροι ἡγεμόνες καὶ θυνάξαι αὐτοῦ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ καλῶνται Φιλέλληνοι, χρώμενοι αὐτῆς ὡς γλῶσσης ἐπιτήμον καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν νομισμάτων αὐτῶν 3.) Εἰς μάλιστα τῶν ἀρσακιδῶν της Ἀρμενίας ἡγεμόνων, ὁ Ἀρτάβαζος Α', ὅστις ἤρχε κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος, τοσαύτον ἑλληνιστὴς ἦτο, ὥστε, ὡς φητῶς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος 4), συνέγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ τραγωδίας καὶ λόγους καὶ ἱστορίας.

(Ἔπεται συνέχεια.)

A. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

1) Βιβλ. Β', κεφ. 14.

2) Σράβονος XI, 529.

3) Βλ. τὴν σειράν τῶν νομισμάτων τούτων ἐν V. Langlois, Numismatique de l'Arménie dans l'antiquité. Paris, 1849.

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ

Ματάρμοις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

I.

Non occides

Εἰς γέρον ὑπερήτης ἡγγεῖλε τὸν Βηρόνον Σπάρ καὶ τὸν υἱόν του.

— Εἰσαζον τοὺς Κυρίους τούτους, ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις.

Ἐσάνησαν ἀλληλοδιαδόχως ὁ Βηρόνος Σπάρ — εἰς τῶν ἀξιωτέρων ἀντιπροσώπων της παλαιᾶς Αὐστριακῆς εὐγενείας — καὶ ὁ ἰππότης Λουδοβίκος Αἰ Σπάρ, εὐραστός καὶ εὐγενὴς εἰκοσιπενταέτης νίος, μὲ ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς, καὶ φυσιογνωμίαν ἐκφραστικὴν καὶ εἰλικρινῆ.

— Ἄφισόν μας μόνους, Χριστίνη, λέγει ὁ ἰατρός Βιργίλιος εἰς τὴν θυγατέρα του, ἥτις ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὸν καθήμερον τῆς περιπάτου.

Ἡ Χριστίνη ἐξήλθε πάραυτα.

Ἀφοῦ μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις ἀμφότεροι οἱ ἐπισκέπται ἐκάθισαν, ὁ Βηρόνος δὲ Σπάρ, ἠθέλησε νὰ ἀναφέρῃ ἀμέσως τὸ ἀντικείμενον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου προσῆλθεν.

Ἀλλὰ διακόπτων αὐτὸν διὰ κινήματος,

— Γνωρίζω ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου θὰ μοὶ ὁμιλήσῃτε, Κύριε . . . λέγει ὁ ἰατρός. Πλὴν προτοῦ σοὺ ἀκούσω ὑπάρχει μυστικόν τι, τοῦ ὁποίου ὀφείλετε καὶ ὑμεῖς νὰ γένηται μέτοχος, μία ἐκμυστήρευσις, της ὁποίας καὶ ὑμεῖς αὐτὸς θέλετε ἐκτιμήσει τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐμπιστεύομαι ἀφόβως εἰς τὴν τιμιότητά σας.

Ὁ νέος ἡγέρθη διακριτικῶς, ἔτοιμος ν' ἀποσυρθῆ.

— Μείνον Λουδοβίκε, λέγει ὁ ἰατρός· τοῦτο σὲ ἐνδ' ἀφέρει περισσότερον ἢ ἄλλον τινά. Δός μοι καὶ σὺ ἐπίσης τὸν λόγον σου . . . λόγον εὐκατερίδου . . . ὅτι δι' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐτι καὶ δι' αὐτὴν μου τὴν θυγατέρα, θέλεις διατηρήσει τὸ μυστικόν.

Ἐκπληκτος ἐκ τοῦ παραδόξου τούτου προοιμίου, ὁ Βηρόνος Σπάρ καὶ

δ υίός του, ὠρκίσθησαν διὰ βαρύτητος σχεδὸν ἱεροκρεπούς τὸν ἕκον, ἂν τοῖς ἐζήτων, καὶ ἔλαβον θέσιν πλησίον τοῦ ἱατροῦ.

Μετὰ στιγμᾶς τινος ἀναψυχῆς, ἤρξατο οὗτος διὰ τῶν ἀκολουθῶν λόγων.

Σκελλᾶς τοῦ Π. Παναγιώτου

« Πρὸ δέκα καὶ ὀκτώ-ετῶν, Κόριτοι, ἤμην σπουδαστὴς τῆς ἱατρικῆς, σπουδαστὴς εἰς Ἴβαν.

Ἦτον ἡ φίλῆρις ἐποχὴ, μία τοῦλάχιστον τὴν ἡμέραν μονομαχία· διασταύρωνον τὸν σιδηρὸν μὲ ἀξιοματικούς, μὲ ἀστούς, μὲ τοὺς ξένους ταξιδιώτας τῆς πόλεως, μὲ ὅλους τέλους τοὺς Φιλισταίους, ὡς τοὺς ἀπεκαλοῦμεν τότε. Καὶ ὅταν οἱ Φιλισταῖοι ἔλλειπον διὰ τὸ δῶσόν ἀντικείμενον διασκεδάσεως, ἐμάχοντο μόνοι τῶν οἱ σπουδασταί. . . des scandalus pro patria. . . αἱ λέξεις αὗται εἶναι ἐν χρήσει εἰστέ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ· δὲν εἶναι ἀληθεῖς Λουδοθίαις.

Ὁ νέος ἱππόσις ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς σημεῖον συναίνεσεως· ὁ πατήρ τῆς Χριστινῆς ἐξηκολούθησεν.

— « Ἐγὼ τότε— ἂν νῦν βλέπετε τοσοῦτον ἥσοχον, ἐγὼ — τοῦ ὁποίου τὴν φρόνησιν φημίζουσιν, ἤμην τότε μία τῶν χειροτέρων κεφαλῶν, εἰς τῶν μέλλον λυσσαδῶν μονομάχων τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, καὶ περιετρόνον μετὰ μεγίστης ἀλαζονείας, ἐκείνον ὅστις δὲ ἀπελάμβανε φήμης σχεδὸν ὁμοίας τῇ ἰδικῇ μου. Ἀρκεῖ γὰρ σὰς εἶπω ὅτι ἐσχηματίζομεν εἰδός τι συλλόγου μοναδικῶς συγκεκροτημένου, ἀπὸ θρασεῖς, ξιφομάχους, ἀπὸ ἀναιδέις μαχαίραδες. Φεῦ! καὶ ὁ πλέον προβεβηκώς δὲν ἦτο ἄνω τῶν εἰκοσι ἐτῶν. . . εἶθε ὁ θεὸς μᾶς συγχωρήσει!

Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἐνορίαν μας κατῴκει νέος τις σπουδαστής, ὅστις ποσῶς δὲν ἀνεμιγνύετο μετὰ τῶν αἰχμητῶν μας ξιφῶν, καὶ δι' ἂν ἤσθαι νόμην ἀόριστόν τινα συμπάθειαν, φιλικὴν τινα διάθεσιν.

Καὶ ὅμως ἤσχυρόμην διὰ τὸ καλὸν μου τοῦτο αἶσθημα, καὶ ἐπρατταν τὸ πᾶν, ὅπως ἀποπνίξω αὐτὸ ἐν ἐμοί.

Κ α ρ ο λ ο ς Σ τ ᾶ τ ῖ ν — τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ γείτονος μου. Εἶχε φυσιογνωμίαν γλυκεῖαν, εἶη ἐργατικά, καὶ διαγωγὴν ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν ἡμετέραν. Δὲν παρέλεγε οὐδέποτε μάθημα, σπανίως ἐφαίνετο εἰς τὸ καπηλεῖον, δὲν ἐμέθυε, δὲν ἐκάπνιζε, δὲν ἐμονομάχει.

Τέλος οὗτε εἰς τῶν συμμαθητῶν του προσεκλήθη ποτὲ εἰς τὴν πεινιχρὰν του κατοικίαν, ἢν ἐκράτει εἰς ὑψηλότερον κάτωμα τῆς ἀριθῶς ἀπέναντί μου κειμένης οἰκίας.

Ἐφαίαν τινὰ ὁπότε ἐλάμβανον τὴν δόξον ἐπὶ τοῦ ἐξώστου μου, πα-

ρετήρησα εἰς ἓ τῶν παραθύρων τοῦ Καρόλου ζανθὸν κεφαλὴν κόρης, ἥτις καὶ ἀπεχώρησεν ἀμέσως.

Τὴν ἴδιαν αὐτὴν ἐσπέραν, συναντήσας αὐτὸν κατὰ τύχην, ἐσακέρθη ἐτι δύναται νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ τὸν ἐρωτήσω περὶ τοῦ ἀντικείμενου τούτου.

Ἀλλὰ διακόπτων με εἰς τὴν πρώτην λέξιν οὐλοῦσά μου ἐπὶ τὴν — « Εἶμαι νυμφευμένος, λέγει, μετὰ τινος ὑπερραμίας ἐκείνης τὴν ὁποίαν εἶδατε εἶναι ἡ Κ^ε Καρόλου Στᾶτν.

Μὴ γυνωρίζων αὐτὸν νυμφευμένον, ἐξεπλάγην ἐκ τῆς νέας σαίτης πληροφορίας.

— « Εἶναι ἡ Κ^ε Καρόλου Στᾶτν! ἐπανέλαβε, καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ πρέσβυτε δὲ αὐτὴν ὅσον τὸ σέβας ὅπερ τῇ ἀνίκει. — ἔχον μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ὀφθισθῶ. Καὶ βεβαίως μετ' ὀπισθοῦ ἴπο- τε ἄλλου, ἡ συνομιλία δὲν ἤθελε περιορισθῆ ἕως εἰδῶ. Ἀλλὰ σὰς τὸ εἶπον, ὁ νέος οὗτος μοὶ ἐπέσπευε ἀληθῶς αἰσθημά τι, καὶ μαλονότι ὀλίγον ἐγνώ- ριζον αὐτόν, τὸν ἠγάπων καὶ ὅσον ἐν ἡ ὀκτὼ ἐτοῖς νῦν ἔτι —

Ἐξ ἄλλου τὸν ἐνόμιζον πτωχόν, καὶ νυμφὸν νύμφης ἀλλοτρίης.

Μία ἐπαισθητὴ ἐν ταῦτοις ψυχρότης ἐπέλαθεν ἐν τῆς κορυφῆς λο- γομαχίας. Τὴν προσεραίαν εἰστέ εἰς ἐκάστην συνάντησιν ἐδίδομεν τὰς χεῖρας, ἀντηλάσσομεν λέξεις τινάς. Τοῦ λοιποῦ τὸ πᾶν περιερίσθη εἰς ἄπλοῦν τινα χαιρετισμῶν, ὅστις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται σπα- νιώτερος.

Μηνές τινες παρήλθον οὕτως. Ὁ χειμὼν ἐφθασε καὶ μετὰ τοῦ χειμῶνος αἱ ἀπόκρως καὶ αἱ τρέλλαι των, αἱ πλήρεις δακρύων.

Διῆλθον εἰς μίαν οἰκογενειακὴν ἑορτὴν ὄλην τὴν νύκτα τῆς κρεοσάγου τρίτης, καὶ ἐπέστρεψα ἤδη, ὅπότε ἡ θύρα μου κρούεται.

Ἡ κλεις εὐρίσκετο ἐξωθεν· ἐφώνησα νὰ εἰσελθῶσιν· εἶδον εἰσερχόμενον τὸν Καρόλον Στᾶτν.

Ἐφαίνετο πολὺ συγκεκινημένος, πολὺ ἐχθρὸς.

— « Τὶ λοιπὸν μὲ θέλετε γείτων; ἐρωτῶ ὅλως ἐκπληκτῶς διὰ ἐπίσκε- φιν τοσοῦτον πρωινήν;

— « Κύριε Βιργίλιε, ἀπαντᾶ μετὰ μικρὸν διαταγμῶν, μοὶ εἶχατε ἄλ- λοτε ἀποδείξει ἀγάπην τινά. . . ἔρχομαι νὰ σὰς ζητήσω μίαν ὑπηρεσίαν!

Τὸν ἠνάγκασα διὰ χειρονομίας νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἐκαρπε βήματά τινα ἐν τῷ δωματίῳ, καὶ διὰ φωνῆς πυρεσοῦσης, ἐ- ψυθίρισε:

Ἦθελον νὰ σὰς ἀπομακρύνω τῆς ἐνοχλήσεως ταύτης, κύριε Βιργίλιε, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον ἢ ὑμᾶς μόνον δυνάμενον νὰ μὲ βοηθήσητε. . . ἐξ ἄλ- λου εἶσατε πολὺ ἐμπειρὸς εἰς τὰς ὑποθέσεις ταύτας.

— « Ήπᾶ ! ἐπραύασα, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκπληττόμενος, πρόκειται περὶ καμμίας μονομαχίας ;

— « Ναί . . .

— « Μονομαχίαν . . . ἡμεῖς ;

Πρὸ σήλωσε ἐπ' ἐμοῦ τὸ ἤτυχον βλέμμα του, καὶ διὰ φωνῆς ἀξιοπρεποῦς, μοι εἶπκε τὰς ἀκολουθοῦσας ἐξηγήσεις :

— « Χθὲς ἐσπέρας, ἡ σύζυγος μου ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ τοὺς προσωπίδοφόρους. Τὴν ᾤδηγήσα εἰς τὴν θέσιν τοῦ θεάτρου, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους, ὑπὸ τὰ δένδρα ἀκριβῶς . . . ὧ ! εἶχον προαίθεσιν.

— « Τέλος

— « Συνοδία τις προσωπίδοφόρων σπουδαστῶν διήρχετο ἐκεῖθεν. Μὲ ἀνεγνώρισαν, μὲ περιστοίχισαν . . . Ἦσαν ἐξηγερέμειοι ὑπὸ τοῦ ποτοῦ καὶ ἐξύβρισαν τὴν σύζυγόν μου.

— « Ἀρκετὰ καλῶς, καταλαμβάνω.

— « ὦ ! δὲν ἐπραξα ἄλλο, ἢ νὰ τοὺς ἀποκριθῶ ἐκεῖνο ὅπερ καὶ εἰς ὑμᾶς, Κύριε Βιργίλιε, μίαν ἡμέραν ἀπεκρίθην. Πλὴν ἦσαν ἡμιμέθυστοι . . . Δὲν ἠθέλησαν νὰ μὲ πιστεῦσασί' ὑπεχρεώθην νὰ ὑπερασπίσω τὴν σύζυγόν μου κατὰ τῶν προσβολῶν των, καὶ νὰ τοῖς ἐπιβάλω σιωπὴν. Τέλος ἀπεχώρησαν, πλὴν ὁ εἰς ἐκ τούτων, ἐκαίνοσ' ὅστις ἐφαίνετο νὰ ἦναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνοδίας, ἐκαίνοσ' ὅστις ἐφαίνετο ὁ αἰθαδέστερος, μοι εἶπε φεύγων. «Θωροῦμαι προσβληθεὶς ὑφ' ὑμῶν Κάρολε Στάιν, εἰς αὖριον.»

— Μετέπειτα ;

— Εἶναι τὸ πᾶν τοῦτο, Κ. Βιργίλιε . . . καὶ ἤμην εἰς μυρίας σκέψεις, ὑποπετυόμενος ὅποια εσοβὰ ἀποτελέσματα ἠδύνατο ἡ ἀνοήτος αὕτη ὑπόθεσις νὰ ἐπιφέρῃ, ὅποτε τὴν πρώτην ταύτην, σχεδὸν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀρίπνισιν, ἔλαβον τὰ προσκλητήρια τῶν δύο τούτων Κυρίων, ὄντων εἰσέτι μὲ τὰ ἐφόδια τοῦ χοροῦ. Ἦρχοντο νὰ μὲ ἐρωτήσωσι ἰὰν ἤμην ἔτοιμος νὰ τοὺς ἀκολουθῶ. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀντίπαλός μου—οὗτω τὸν ὠνόμαζαν οὕτω—δὲν θέλει νὰ κοιμηθῇ, πρὶν ἢ λάθῃ ἱκανοποιῆσιν τῆς ὑπετιθεμένης μου ὑδρεως.

Πτωχὸν παιδίον . . . νεμίζω ὅτι θλέπω αὐτὸν εἰσέτι νὰ μοι ὀμιλῇ τοιούτουτρόπως· ἡ ἄδολος του εἰλικρίνεια καὶ ἐν τούτοις ἀποφασιστικὴ, ὤφειλε νὰ μὲ διαφωτίσῃ, νὰ μὲ συγκινήσῃ. Ἦτον ἡ ζωὴ του, ἦσαν τὰ εἰκοσι του ἔτη, ἅπερ ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν διάκρισιν μου, εἰς τὴν τιμιότητα μου. Δὲν τὸν ἠνόησα . . . καὶ παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἀνοήτου κομπορρημοσύνης ἤτις μὲ ἰμέθου τότε, ἐτόλμησα νὰ ἀποκριθῶ !

— « Ἄ ! ὁ ἀντίπαλός σου δὲν θέλει νὰ κοιμηθῇ ὑβρισθεὶς . . . εἶπκε οὕτω ἴδιον γενναίου.

— « Τὸ εὐρίσκατε, λέγει ὁ δυστυχὴς Κάρολος μετ' ἀφελούς ἐκπλήξεως !

— « Βεβαίως . . . καὶ ὀνομάζεται ;

— « Ὄθων Μένδερ.

— « Ἄγρια λεπίς ! καὶ ὑμεῖς, Κάρολος ;

— « Ἐγὼ ! αἰσχύνομαι σχεδὸν νὰ ὁμολογήσω . . . πλὴν μόλις δύναμαι νὰ κρατήσω τὸ ζήφος.

— « Ἀδύνατον !

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀληθῶς, ἡ τέχνη τῆς ζιφομαχίας ἦτο τοσοῦτον διαδεδομένη εἰς τὰ πανεπιστήμιά μας, ὥστε ἡ ἀπάντησις τοῦ Κάρολου ὤφειλε νὰ μοι φανῇ ἀπίθανος.

Ἄλλως τε καὶ δὲν μοι εἶδωκε καρὸν νὰ σκεφθῶ.

— « Ἐὰν ὁμως νομίζητε ὅτι μοι περιποιεῖ τιμὴν νὰ μονομαχήσω, ἐπραύασα, θὰ τὸ πράξω.

Φεῦ ! εἰς τὴν τολμηρὰν ταύτην καὶ θαρραλέαν ἀπάντησιν, ἐφώνησα· Εὐγε ! Μετ' ὀλίγον ἐπρόσθεσα.

— « Εἶναι λαμπρὰ δι' ὑμᾶς σύμπτωσις, ἀγαπητέ μοι Κάρολε. Τὶ διάβολον ! ὀφείλει ἕκαστος σπουδαστὴς νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνδρίαν του ! Εἰς σπουδαστὴς εἶναι εἰς εὐπατρίδης ! Ἦρξαντο νὰ εἶς περιφρονῶσι. Ἰδὲ βάπτισμα τοῦ αἵματος σὰς λείπει. Δέχθητι λοιπὸν μετὰ χαρᾶς τὴν περιστάσιν ταύτην, ἥτις μ' ἔνα τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν θὰ σὰς προξενήσῃ διὰ μιᾶς ὑπόληψιν ἐκ μέρους ὄλων τῶν συμμαθητῶν σας . . . καὶ τὴν φιλίαν μου ἢν σὰς προσφέρω διὰ τῆς χειρὸς μου.

Ἐπήδησα τέλος τῆς κλίνης, ἔσπευσα πρὸς τὸν Κάρολον καὶ διὰ κομπορρημονος περιπτύξεως τὸν ἐνεθάρρυνον . . .

Πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω ἀληθῶς, ἡ μονομαχία αὕτη μοι ἐφαίνετο ἐξαίρετος σύμπτωσις, θελυτικὴ διασκέδασις. Πλὴν δὲν ἦτο τὸ αὐτὸ διὰ τὸν Κάρολον. Καὶ ἐντούτοις τοσαύτη εἶναι ἡ ἐπιρροὴ τῆς θπαισίας ταύτης προλήψεως, ἢν ἀποκαλοῦσι φιλοτιμίαν, ὥστε εὐρίσκατο τώρα ἠναγκασμένος νὰ μονομαχήσῃ, ἐνῶ τὸ λογικόν του ἀπεδοκίμαζε τοῦτο.

Ἐκτύπησαν ἐκ δευτέρου τὴν θύραν μου.

— « Ἀναμφιλόγως εἶναι οἱ Κύριοι οὗτοι μοι λέγει. Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν ἠθέλετε μοι ἀποποιεῖσθαι, τοὺς παρεκάλεσα νὰ περιμένωσιν εἰς τὴν ὀδόν. Ἐπιτρέπετε νὰ τοῖς ἀνοίξω ;

— « Πῶς ὄχι ! ἀναμφιλόγως.

Οἱ μάρτυρες τοῦ Ὄθωνος Μένδερ ἐφάνησαν ἀμέσως ἐπὶ τῆς οὐδοῦ.

Ἦσαν οὗτοι σπουδασταὶ δεκαπενταέτης. Δύο μάγ κ ε ς τοῦ χειροτέρου

είδους ὁ εἰς ὠνομάζετο Ἑρμάνος, ἦτο ἀκόμη μεταμφιεσμένος εἰς Ἀρλικόνον ὁ ἕτερος, Σιγισμουίνδος, εἰς Κωμωδόν.

Ἦπριε νὰ παρέλθῃ πολὺς εἰσέτι καιρὸς, ἵνα ἡ μέθη τῶν δύο τούτων τῆς τελευταίας Ἀποκρέω ἀργοπόρων παρέλθῃ ὀλοτελῶς.

Μετὰ εἰκοσιπέντε ἔτη, κατὰ τὸ τελευταῖον εἰς Παλλίαν ταξιδεῖόν μου, εἶδον εἰς τὴν ἐκθεσιν εἰκόνα τινὰ τοῦ Ζερὸμ, τὴν μονομαχίαν αὐτοῦ **Πιερότων**. Εἶχος μέχρι βάθους ψυχῆς με κατέλαθε.

Ἐλάμβανε χώραν αὐτὴ εἰς τοποθεσίαν ὁμοίαν σχεδὸν μετ' ἐκείνης τοῦ Καρόλου καὶ τοῦ Ὄθωνος Μένδερ. Ἦτο σκοτεινὴ τοῦ χειμῶνος πρῶτα, δένδρα ξηρὰ συγχεόμενα μαυροσιδεῖς μετὰ αἰθέρος λευκοφαίου, ἔρριος ἄνεμος ψυχρὸς καὶ παγετώδης, συρίζων περὶ ἑμῶν, παντοῦ χιόν.

Ἐπὶ τῆς χιόνης ἐκεῖ ταύτης βλέπω εἰσέτι τὸ αἶμα τοῦ Καρόλου Σαίν! Διότι ἔπεσε προσβληθεὶς θανασίμως.

Βλέποντες αὐτὸν τοσοῦτον κακῶς προφυλαττόμενον, ἐκράξαμεν ἅπαντες, πρὸς τὸν Ὄθωνα Μένδερ «φείσθητι αὐτοῦ! . . . μισὸν μόνον τοῦ δέματός ἀμύχνη» . . . καὶ ἀναρριθώσας Ὄθων Μένδερ ἤβλεν οὕτω . . . ὁ πτωχὸς Κάρολος ὑπερησιζέτο ὡς λέων.

Ἡ Εἰμαρμένη ὑπῆρξεν ἀδυσώπητος!

Πλὴν δὲν ἤρχετο αὐτὴ νὰ προσβάλλῃ μόνον τὸν Κάρολον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὅλους τοὺς αὐτουργούς, ὅλους τοὺς συνενόχους τοῦ θανάτου τοῦτου . . . τῆς δολοφονίας ταύτης!

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἐπόμενον.)

Μ. Δ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Ο ΒΕΡΝΑΝΔΙΝΟΣ ΔΕ ΣΑΙΝ - ΠΙΕΡΡΟΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ

(Γὰ κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν).

Ἄν δὲ ὁ κόσμος ἔλεγε διὰ τὰ φορέματά των ὅτινα ἦσαν ἐκ χονδρῶ ὑδάματος τῆς Βεγγάλιας ἐροαμένα, τοῦτο τὰς ἔκαμε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν οἶκόν των μᾶλλον ἱσχυαί. Ἡ ἀνατροπὴ των ὅθεν ἦτον ἀπλῆ γράμματα δὲν ἐγνώριζον ὁ Παῦλος καὶ ἡ Βιργινία, ἀλλ' ἀγαπῶντο, καὶ αἱ μητέρες των τοῖς εἶχον μάθει ἐκ τῆς θεοσκείας ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιφέρουσι τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας αὐτῆς. Οὕτω διήλθεν ἡ πρώτη των ἡλικία, ὥσπερ αὐτὴ ὠραία πρῶτα, ἣτις ἀγγέλει ἕτερον ἐπιωρασιότερον. Ἰδοὺ ὅλη ἡ καλλονὴ τῆς νεανικῆς ἡλικίας, ἡ ἀγάπη αὐτῆ ἢ ἀνευ λόγων, τὸ αἰσθημα τοῦτο τὸ ἀνευ σκέψεως, ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς νεότης τοῦ ἀνθρώπου, ἣν ὅμως μεγάλως παρεμόρφωσαν τὰ ἔθη τῆς σήμερον.

Ἄλλ' ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ἀμέτοχος σκληρῶν ἐπιδοκιμασιῶν αἰτίνας προσβάλλουσι καὶ ἐν αὐτῇ ἐτι τῇ στιγμή τῆς εὐτυχίας.

Ἡ κ. δὲ Λατοῦρ εἶχε θείαν τινὰ ἐν Παλλίᾳ ἀρκετὰ πλουσίαν, ἀλλὰ γυναῖκα δύστροπον, διότι τῇ εἶχεν ἀρνηθῆ πᾶσαν βοήθειαν διὰ τὴν μόνην αἰτίαν ὅτι εἶχεν ἀγαπήσει ἕνα ἀγενῆ σουλατσαδόρον ὡς αὐτὴ ἔλεγε ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν της. Εἰς αὐτὴν ἡ κ. δὲ Λατοῦρ εἶχε γράψει ἐπιστολὴν, ἀγγέλλουσαν τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ ἐπιστῆ τὴν συμπάθειάν της διὰ τὴν μονογενῆ της θυγατέρα. Παρῆλθον ὅμως ἔτη πολλὰ καὶ οὐδεμίαν εἶχε λάθει ἀπάντησιν· τέλος κατὰ τὸ 1788 ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ Παλλίας ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲ ταύτῃ ἐκούπητο ὀλόκληρος μικρὰ θέλλα. Ἡ δύστροπος γράφα, ἡ γηράσασα ἐντὸς τῶν ἐκτεθηλυμένων τρόπων τῆς ὑπερηφανείας καὶ τοῦ ἐγωισμοῦ, εἶχεν αἰμάσαι ὅλον τὸ ἄλας τῆς πικρᾶς αὐτῆς γλώσσης.

Ἡ κ. δὲ Λατοῦρ ἀναγινώσκουσα ταύτην, ἠσθάθη τὰ δάκρυά της ρέοντα ποταμηδόν, καὶ τὴν θλίψιν συγκεντρωθείσαν ἐν τῇ καρδίᾳ της ἀλλ' ἡ Μαργριέτα τὴν παρηγορεῖ, τὴν σύρει εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ τῇ λέγει. Τί

* Ἡ συνέχεια εἰς σελ. 25.

ανάγκην ἔχομεν τῶν συγγενῶν σου, φίλη μου; μήπως ὁ θεὸς μὰς ἐγκατέλιπε! αὐτὸς εἶνε ὁ προστάτης ἡμῶν τε καὶ τῶν τέκνων μας. Διατί νὰ δυσανασχετῶμεν διὰ τὰς προσβολὰς καὶ τὰ μίση τῶν ἄλλων; Πρὸς τί μία καρδίαν νὰ ψυχραίνεται ἕνεκεν ἄλλης καρδίας, ἥτις τὴν προσβάλλει;

Θαυμασία καὶ ἀπλουστάτη καρδία γυναικὸς! καρδία ἐλκρούσα τὴν κοινὴν συμπάθειαν καὶ ἐν τῇ δυστυχίᾳ τῆς ἀκόμη. Αἱ λέξεις ἐκείναι ὡς οὐρανοῦ σάλπιγγος ἤχοι, ἤχησαν εἰς τὰ ὦτα τῶν λοιπῶν· τὰ δάκρυά των τότε καὶ οἱ ἀσπασμοὶ των ἦσαν ἀληθῶς ζηλευτὴ πανήγυρις. Ὅπως δὲ μετὰ τὴν βροχὴν βλέπει τις ἐπὶ τῶν δένδρων τὰς διαυγεῖς σταγόνας ὡς ἀδάμαντας στιλβούσας, οὕτω πως ὁμοιάζον καὶ αἱ μικραὶ αὐταὶ χαρὴ μετὰ τὰς κοινὰς των δυστυχίας. Μεχρι τοῦδε ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς ζωγραφικωτάτης καὶ λεπτῆς γραφίδος τοῦ διέγλυψε τρόπον τινὰ τοὺς ἀπλοῦς αὐτοὺς καὶ περιπαθεῖς χαρακτήρας ὡς μακρὰς σκιάς ἀγγέλων ἀστυκίας καὶ διαυγῆς ἀκτίς διέγραψε ἕως τῶν ἐρήμων αὐτῶν καὶ γραφικωτάτων χωρῶν τῶν ἀνακαλουσῶν εἰς τὴν μνήμην μας τὸν ἀρχαῖον εὐδαίμονα βίον τῶν ποιμένων. Ὡς μικρὸς φακὸς ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ διοργανισμὸς ἀντελείφθη ὡς διὰ μικροσκοπίου τὸν εὐδαίμονα βίον δὲ ὁ ἄνθρωπος ὤφειλε νὰ ζῇ. Ἄλλὰ τὰ πρόσωπά του· βεβαίως κατανοεῖται, ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἔχῃ τὴν παρθενικὴν εὐδαίμονίαν τῶν πρωτοπλαστῶν· οὐχ' ἤττον εἶνε ἐκλελεγμένα μετὰ τῶν πολλῶν χαρακτήρων τοῦ νόμου· ἀντὶ νὰ πάσχῃσιν ἐξωτερικῶς πάσχουσι ψυχικῶς, τοῦθ' ὁ περ παραχωρεῖ αὐτοῖς τὴν παρθενικότητα τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὴν ὑπεροχὴν ψυχικῶν αἰσθημάτων πρὸς τὸ ἀόρατον ὄν, τὸν Θεόν.

Τὸ ὥραϊον ἐκεῖνο εἰδύλλιον ὅπερ κατόπιν ἀπαντᾷ ὁ ἀναγνώστης, ὅπερ δὲ χαρακτηρίζει τὴν ἀληθῆ καὶ ἄκραν εὐσπλαγχνίαν, ὡς καὶ τὸ ἐπιτυχὲς συμβάν τῆς εἰς τὰ δάση ἀποκλινήσεως τοῦ Παύλου καὶ τῆς Βιργινίας, εἶνε ἐξαισίως ἐπιτυχημένα καὶ μετὰ τῶσαύτης ἐνδιαφερούτης ποιήσεως καὶ εὐγλωττίας, ὥστε ἤθελεν ἐνδιαφέρει καὶ τὸν μᾶλλον ἀδιάφορον εἰς τὰ τοιαῦτα. Αἱ λεπτότητες βρῖθουσι καὶ αἱ εἰκόνες εἰσὶν ἐξαισίαι.

Ἐνταῦθα τελειώνουν ὅλαι αἱ μικραὶ περιπέτειαι τῆς ἱστορίας ταύτης, αἵτινες ἀπαρτίζουν τὸ πρῶτον μέρος, ἀλλ' ἡ συνέχεια τοῦ ἀκολουθοῦ μέρους εἶνε ἡ ἀποφασίζουσα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ βιβλίου.

Τέλος, ἡ κ. δὲ Λατοῦρ λαμβάνει ἐπιστολὴν ἐκ νέου ἀπὸ τῆς θείας της. Ἡ γρατὴ, πλησιάζουσα εἰς τὸν θάνατόν της, ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῇ τὴν Βιργινίαν. Ἡ κ. δὲ Λατοῦρ ὡς εὐαίσθητος καρδία, οὕτως ἢ ἄλλως ὤφειλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν περὰ κλησιν ταύτην. Εἶνε τεχνικώτατον τὸ μέρος τοῦτο τῆς αἰρνεϊοῦ ἀλλοιώσεως τῆς εὐδαίμονίας τῆς πτωχῆς ταύτης κοινω-

νίας, ἣν προὔξεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη. Ὁ Παῦλος μόνος ἀγωνεῖ τὰ δεινὰ ἅτινα τῷ κρύπτει ἡ εἰμαρμένη· (ἐνταῦθα ἀρχεται ἡ γαλήνη τῆς τρικυμίας). Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμῶς ἡμέρας τῇ ἐφάνη ὅτι ἡ Βιργινία ἠλλοιώθη σπανίως ὁμίλει, ἤρχισε δὲ αὐτὸς νὰ ἀνησυχῇ τὴν ἡρώτα τὴν αἰτίαν, ἡ δὲ κόρη τῷ ἀπεκρίνατο διὰ μονοσυλλάβων. Τέλος ἡ ταλαίπωρος Μαργαρίτα, βλέπουσα τὴν ἀνησυχίαν τοῦ υἱοῦ της, προσπαθεῖ νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Ἀλλ' ὁ Παῦλος αἰσθάνεται ὅτι ἐν μέρος τῆς καρδίας του ἀποσπάζεται, καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ εἰς τὴν δεινὴν ἀπόφασιν τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Βιργινίας, προφέρει τοὺς ἀκολουθοῦσους λόγους ἔμπροσθεν τῶν δύο μπετέρων.

« Ἄν ἀναχωρήσῃ πρέπει νὰ τὴν συνοδεύσω, τίς θὰ μὲ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ριθῶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν ἀκολουθήσω κολυμβῶν! Ἡ θάλασσα θὰ μοὶ εἶνε ὀλιγότερον τρομερὰ ἢ ἡ γῆ αὕτη. Σκληρὰ μῆτερ, ἄσπλαγχνος γυνὴ! εἴθε τὰ κύματα ταῦτα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκθέτεις τὴν κόρη σου, νὰ σοῦ τὴν ἐπαναφέρωσι νεκρὰν καὶ κυλιούντα τὸν σῶμά μου μετὰ τοῦ σώματός της ἐπὶ τῶν ἀφρῶν καὶ τῶν χαλύκων νὰ σοὶ ἀφήσωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ σου δεινὴν τύψιν συνειδότος.»

Εἶνε οὗτοι λόγοι ἀπέλιδος, λόγοι ὑπαγορευόμενοι ὑπὸ τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς σκέψεως. Εἶνε δεινὸς τῶντι ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτὸς δύο ὄντων, ἅτινα καθ' ὅλον τὸν βίον των δὲν ἦσαν εἰμὴ ἀγάπη, πίστις, ἀφοσίωσις! Ἐζητήσατε ποτὲ νὰ ἀποχωρήσατε φυτὸν ἐκ τῆς ρίζης αὐτοῦ; τότε θὰ εἶσατε εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσατε τί συνέβαιναν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ δυστυχοῦς νέου.

Εἶναι ὥραϊον τὸ μέρος ἐνθα ἡ Μαργαρίτα ζητεῖ νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ λύπην ἔρωτος, ἥτις δὲν τῷ ἤρμοζεν. Ἡκούσατέ ποτε ἄλλοτε δυστυχῆ μητέρα ἐξομολογουμένη μετὰ τῶσαύτης ἀπλότητος πρὸς τὸν υἱὸν της ὡς πρὸς ἄγγελον, καὶ λέγουσαν « Ἄλλως τὸ υἱὸς μου εἶσαι νόθος;

Ὁ Παῦλος συγχωρεῖ. Ἡ δὲ συγχώρησις του, ἀνυψώνει τὴν Μαργαρίταν εἰς βαθμὸν ἀγνῆς παρθένου.

Καὶ ἡ Βιργινία ἐζήτει νὰ τὸν παρηγορήσῃ λέγουσα,

« Μοὶ ἔφερες ἐδῶ πτηνά, ἡ θύελλα τὰ ἐφόνευσε, κατεσκεύασε τὸν κῆπον τοῦτον, ἡ θύελλα ὁμοίως τὸν κατέστρεψε· τὰ πάντα μεταβάλλονται ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, μόνος δὲ ὁ οὐρανὸς ποτὲ δὲν μεταβάλλεται. Ἴδου ὀλόκληρος ἡ ἠθικὴ τοῦ βιβλίου τούτου. Ὁ Παῦλος ἀποκρίνεται. « Ὁ! διὰ τί νὰ μὴ δύναμαι νὰ σοὶ δώσω τι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἀλλ' οὐδὲν κέκτημαι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἀκόμη.» Ἐξέδωκε δὲ τὴν προσωπικογραφίαν

τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Ἐρημίτου, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἐκρέμασεν εἰς τὸν τράχηλόν της εἰς ἐνθούμησιν.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Παῦλος, ἐπιστρέφων ἐκ τῶν ἀγρῶν, εἶδε τὸ πλοῖον φεῦγον μὲ οὐριον ἄνεμον καὶ τὴν μαύρην θούλην περιπαθῶς κλαίουσαν παρά τινα γωνίαν. Ἠνόησε τὰ πάντα. Δὲν ἠθέληεν νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ φοβούμεναι· ἀλλ' αὐτὸς ἔμεινε σύννους καὶ ψυχρὸς, ἀπὸ στιγμῆς δὲ εἰς στιγμὴν δάκρυα μόνον ἀντὶ λόγων, κατέβρεχον τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ἐκτοτε ἦτο ἀνήσυχος· ἠθέλησε νὰ σπουδάσῃ, γέρον δὲ τις γείτων διάγων βίον ἐρημίτου, τῷ ὑπεσχέθη νὰ τῷ διδάξῃ τὸ γράψιμον καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἵνα ἀναγνώσκῃ τὰς ἐπιστολάς της Βιργινίας. Ἐντεῦθεν ἀρχονται αἱ ἐπιστολαὶ τῆς Βιργινίας, ἐπιστολαὶ περιπαθεῖς, αἵτινες ἦσαν ἀληθεῖς ἑορταὶ διὰ τοῦς δυστυχεῖς ἐξορίστους. Ἡ Βιργινία ἔγραφεν ὅτι ἐσινοχωρεῖτο πλησίον τῆς θείας της, ἥτις ἐζήτηε νὰ ἀλλάξῃ τὸ ὄνομά της προσθέτουσα εἰς αὐτὸ τὸν τίτλον κομῆσεως· καταδεδικασμένη, ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας οὐδὲν ἄλλο πράττει, ἀλλὰ κάθηται ἐν στολῇ μεταξὺ τῶν κυριῶν τῆς τιμῆς· ἡ δυστυχὴς κόρη εὐρίσκειτο ἀληθῶς ἐν στενοχωρίᾳ ἐν μέσῳ τοιαύτης πολυτελείας. «Δὲν αἰσθάνομαι πλέον χαρὰν μακρὰν ὑμῶν εὐρισκομένη», προσθέτει ἡ δυστυχὴς Βιργινία, ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ της ὑπῆρχον πάντοτε ἀφιερωμένα διὰ τὸν Παῦλον λέξεις τινές. Τέλος ἐν μιᾷ τῶν τελευταίων της ἐπιστολῶν ἀγγέλει ὅτι ἡ θεία της ἠθέλησε νὰ τὴν νυμφεύσῃ, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ἀντέτεινε εἰς τὴν πρότασιν, διότι ἦτο ἄνευ τῆς σγκαταθέσεώς των.

Ἡ δύστροπος γράφει εἰς τοσαύτην κατήντησεν ὀργήν, ὥστε διέταξε νὰ ἐπιδικάσῃσιν ἐξουτελιστικῶς τὴν Βιργινίαν ἐπὶ τινος βασιλικοῦ πλοίου, ἐν μέσῳ κακοκαιρίας ἀναχωροῦντος καὶ κατευθυνομένου εἰς τὴν Γαλλικὴν Νῆσον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Παῦλος ἐτυραννεῖτο ὑπὸ μελαγχολικῶν σκέψεων ἐν τῷ μακρῷ διαλόγῳ, ὅστις λαμβάνει χώραν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ γέροντος γείτονος, ὑπάρχουσιν δλόκληροι αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι καὶ τὸ ελεύθερον πνεῦμα τοῦ Βερνανδίνου.

Τέλος ἡ Βιργινία ἔρχεται· ὁ Παῦλος, ἑξαλλος εἰς τὴν εἰδησιν ταύτην ἔτρεξε μίαν αὐγὴν εἰς τὴν παραθαλασσίαν· ἡ Νύκτιον εἰσέτι σκότος ἐπεκάλυπτε τὸν ὄριζοντα· ὁ Παῦλος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ γέροντος ἐστάθη παρὰ τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης· ὁ ἄνεμος ἦτον ἀπειλητικὸς καὶ τὰ κύματα μετὰ μεγάλου συνεστρέφοντο πατάγου ἐπὶ τῆς παραλίας· ἡ σελήνη, ἀχανὴς σχεδὸν ἐντὸς τῶν ἀπειλητικῶν νεφῶν, περιστέρετο ὑπὸ ἀμυδροῦ ἐρυθροῦ κύκλου καὶ ἠκούετο μακρόθεν ὁ ἀόριστος μυκηθμὸς τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς θαλάσσης.

Ὀλίγον μακρὰν τῆς παραλίας χωρικοὶ τινες θερμαινόμενοι πλησίον μεγάλῃς πυρρᾶς συνδιελέγοντο περὶ τῆς κακοκαιρίας καὶ τῆς ἀγριότητος τῶν στοιχείων. Ἀφνης κανονοβολισμῶν μεμακρυσμένοι ἤχοι ἠκούσθησαν κατὰ σειρὰν ἐκπεμπόμενοι· τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι πλοῖόν τι εὐρίσκειτο εἰς κίνδυνον».

Οἱ χωρικοὶ εἰσῆσαν περιμένοντες, μέχρι τῆς πρώτης λάμψεως τῆς ἡούς, ὁπότεν ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι τὸ βασιλικὸν πλοῖον Σαίν-Γερὰν ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκειτο ἡ Βιργινία.

Τοῦ Παύλου ἡ καρδία, δεινὸν ἠσθάνθη παλμόν· ἐσκέπτετο ὅτι ἡ Βιργινία θὰ ὑποφέρει πολὺ ἐκ τῆς κακοκαιρίας ταύτης.

Γραφικώτατον εἶνε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐνθα ὁ Παῦλος διακρίνων τὴν Βιργινίαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος προσευχομένην καὶ κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας τὴν προσωπογραφίαν τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Ἐρημίτου, ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν ὅπως τὴν σῶσῃ, ἀλλὰ τὰ κύματα τὸν ἀπωθοῦσι καὶ τὸν ρίπτουσι λειπόθυμον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Βιργινία! Βιργινία! φωνάζει ἡ καρδία τῶν χωρικῶν εἰς τὴν τρομερὰν καὶ σιγηλὴν αὐτὴν σκηνήν· ἐλθέ! ἐλθέ! Ἰδοὺ ὁ Παῦλος, λειπόθυμος, ἔτοιμος νὰ ἀποθάνῃ, διότι σὲ ἠγάπα.

Ἀλλὰ τὸ κύμα μᾶλλον φιλόφρον ἢ οἱ ἄνθρωποι ἀρπάζει τὸ σῶμά της καὶ τὸ σπενδονίζει εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ πλοῖον χάνεται ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης.

Αἱ ὄψεις αὐταὶ σελίδες εἰς αἷς περιγράφεται ἡ τρικυμία τῆς θαλάσσης καὶ ἡ μᾶλλον ἄφωνος τρικυμία τῶν καρδιῶν εἶνε ἐξαισιῶς γεγραμμένα.

Ἡ Βιργινία λοιπὸν ἐπνίγη! ἡ θάλασσα ἐξέμεσε τὸ σῶμά της εἰς τὴν ἀκτὴν· νομίζει τις ὅτι ζῆ ἀκόμη· οἱ χωρικοὶ τῆ πλέκουσι στεφάνους ἐξ ἀνθέων καὶ μυρσίνης· οὐχὶ ὅμως διὰ νὰ στολίσωσι πλέον τὴν χαρὰν τοῦ ἄμεναι· οὐ τοῦ φέρετρόν της. Ἡ ταφὴ τῆς Βιργινίας ἔχει τι τὸ ἀρχαῖόν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ψυχὴν παρὰ εἰς τὰ ὄμματα. Ἡ Βιργινία ἀντὶ τῆς χαρᾶς ἐξέλεξε τὸν τάφον, ἀντὶ τῆς γῆς τὸν οὐρανόν. Ὁ Παῦλος ὀρεῖται ἐκεῖ νὰ τὴν συναπαντήσῃ ἄγγελον, ἀγνὴν ὡς ἐπὶ τῆς γῆς.

Δυστυχῆ ὄντα! δὲν ἐπέπρωτο λοιπὸν νὰ συναπαντήσῃσιν τὴν εὐτυχίαν των ἐν τῇ γῇ ταύτῃ! ὁ κόσμος εἶνε τόσον μέγας! διατὶ νὰ μὴ ζήσωσιν εἰς μέρος τι εὐδαίμονα καθ' ὅσον ἔπρεπε νὰ ἦνε; Ἰπάχουσι τόσοι ἄνθρωποι εὐτυχεῖς, δὲν ἠδύναντο λοιπὸν νὰ ζήσωσι καὶ αὐτὰ πλησίον αὐτῶν;

Ὀπότεν διγυήθη τὴν ἱστορίαν ταύτην εἰς τὴν μικρὰν ἀδελφὴν μου, εἶδον αὐτὴν μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· νὰ μοὶ λέγῃ.

« Ἀλλὰ ἡ Βιργινία, τόσο καλή, τόσο ωραία, διατί νά ἀποθάνη; τί ἔπραξεν ἡ Βιργινία καί ὁ Θεός τήν ἐτιμώρησε τοσοῦτον σκληρῶς; »

Ὅτε κατά πρῶτον ἐμελέτησα ἐπί τῶν λόγων τούτων τήν λύσιν τῆς ἱστορίας ταύτης, εὗρον ἀληθῶς ὅτι ἦτο σκληρά. Ἐἶναι δυνατόν λοιπόν ἡ λύσις αὕτη νά ἦνε ἀληθής; εἶνε δυνατόν ἡ Βιργινία νά πνιγῆ; ἡ δυστυχία αὕτη ἡ τόσο μεγάλη, ἔλαβε χώραν ἐπί τῆς γῆς! Οὐχί, ἀναγνώσα, ἡ ἱστορία εἶνε ἀληθής, ἀλλά τὸ τέλος, ὡσπερ καί αὐτός ὁ Βερνανδίνος ἀναγκάζεται νά ὁμολογήσῃ, δέν ἀνήκει εἰς τήν πραγματικότητα.

Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νά παίξῃ μὲ τὰ δάκρυα τῶν ἀναγνωστῶν του; Οὐχί. Τοῦ ποιητοῦ ἴδιον εἶνε νά πλάτῃ τὸ τέλος μιᾶς ὀποιασδήποτε πραγματικῆς παραστάσεως, κατὰ τὴν φαντασίαν του καὶ συμφῶνως μὲ τὸν σκοπόν, ὃν προτίθεται διὰ τὸ ἔργον του· ὅπως ὁ ζωγράφος, συλλέγων διαφόρους ἰδέας εἰκόνων, σχηματίζει ὅλον τι κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ χρωστικῆς του, τέλειον καὶ ἁρμονικόν. Ὁ Θεός δημιουργεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ ποιητὴς χρώμενος αὐτῶν, μελετᾷ ὅπως ἀποδείξῃ ὀποιανδήποτε ἀλήθειαν. Διὰ νά καταφθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του ὁ Θεός, ἔχει τὴν αἰωνιότητα. ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει εἰμὴ ὀλίγας τινὰς σελίδας· ὅταν δὲ ὁ ποιητὴς καταφθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, τότε ἐπιστρέφει τὰ πρόσωπά του ὅθεν τὰ ἔλαβε.

Ὁ συγγραφεὺς δηλ. ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς δύο θελακτικωτάτους χαρακτῆρας τοῦ Παύλου καὶ τῆς Βιργινίας, παρεστάθη εἰς τοὺς ἔρωτάς των καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς πρωτογενοῦς ταύτης κοινωνίας· οἰκογένειαν δὲ καὶ ἔρωτας ἀμφοτέρωθεν ἔθεσεν εἰς χρῆσιν ὅπως φθάσῃ τὸν σκοπόν του καὶ τὴν ποιητικὴν του φαντασίαν. Ζωγραφίζων δύο τύπους ἀνθρωπίνης τελειότητος, ἐσκέφθη τί νά πράξῃ, ὅπως οὐδὲν δυναθῆ νά ἀλλοιώσῃ τοὺς καθαρὸς τούτους τύπους τῆς ἀρετῆς· ὁ δὲ θάνατός των μόνος, ἐπισυμβαίνων καθ' ἣν στιγμήν τὰ ὄνειρά των ἐμελλον νά πραγματοποιηθῶσιν, ἐφάνη εἰς τὸν συγγραφέα ὁ καταλληλότερος τρόπος ὅπως τοὺς καθυποτάξῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀναγνώστου. Ὁ Παῦλος καὶ ἡ Βιργινία δὲν ἀπέθανον· ἔζησαν ἐν τῇ κοινῇ ταύτῃ εὐτυχίᾳ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡ ζωὴ ἦν ὁ συγγραφεὺς τοῖς ἐχαρακτήρησε δι' ἑνὸς μόνου μέρους τοῦ βίου των, θά ζήσῃ περισσότερο, ἢ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Μὲ τὸν θάνατόν των ὁ συγγραφεὺς ἀπέδειξε (κατὰ τὰς ἰδέας ἐνός τῶν νεωτέρων φιλολόγων γάλλων) ὅ,τι δέν θά ἠδύνατο νά ἀποδείξῃ διὰ τῆς ζωῆς των· ὅτι δηλ. ὅταν δύο καρδίαι πισταὶ ἔχουσι κλίσειν ἢ μὲν πρὸς τὴν δέ, ὅταν δύο τελειότερες χαρακτήρων συναπαντῶνται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ἐπιθυμοῦσι νά συνενωθῶσιν, ὁ οὐρανὸς μόνον εἶνε ὁ ἀγνώστερος τόπος τοῦ ὕμναίου των. (Alexandre-Dumas fils.)» Ὁ θάνατος τότε δέν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ τὰ λίκνον τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ

πτήσις ὀπτασίας πρὸς τὴν αἰώνιον πραγματοποίησίν της.

Ἰδοῦ τί λέγει ὁ γέρον εἰς τὸν Παῦλον, παρηγορῶν αὐτόν.

« Ἰπάρχει Θεός, υἱέ μου· ὀλόκληρος ἡ φύσις τὸ ὁμολογεῖ. Πιστεῖτε· λοιπὸν ὅτι ὁ Θεός θά ἐγκαταλείψῃ τὴν Βιργινίαν ἄνευ ἀμοιβῆς; ὅτι θά ἐγκαταλείψῃ τὴν ωραίαν ταύτην ψυχὴν ἐντὸς τῶν κυμάτων, καὶ ὅτι δέν δύναται νά τὴν ἐξάξῃ αὐτόθεν; Ἀναμφιβόλως, ὑπάρχει μέρος τι ἔνθα ἡ ἀρετὴ ἀνταμοιβεται. Ἡ δὲ Βιργινία εἰναι ἤδη εὐτυχής. Ἢ! ἐάν ἐκ τῆς κατοικίας τῶν ἀγγέλων ἠδύνατο νά σε ἴδῃ, θά σοι ἔλεγεν ὡς ἀποχαιρετώσα σε,

«— Ἦ Παῦλε! ἡ ζωὴ εἶνε μία δοκιμασία· ὑπῆρξα καλὴ, ἀγαθὴ εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀρετῆς· διῆλθον τὰς θαλάσσας, ὅπως ὑπακούσω εἰς τοὺς γονεῖς μου. Διὰ παντός ἤδη ἐξέφυγον ἀπὸ τὴν πτωχείαν, τὴν συκοφαντίαν, τὰς τρικυμίας καὶ ἀπὸ τὸ θέατρον τῶν ὀδύνων τῶν ἄλλων· οὐδὲν κακόν, ὅπερ ταραττεῖ τοὺς ἀνθρώπους, δύναται ἤδη νά μὲ προσβάλῃ· μὴ μὲ οἰκτείρῃς Παῦλε! Ἐἴμαι ἀγνή καὶ ἀμετάβλητος καθὼς τὸ φῶς, καὶ μὲ ἀνακαλεῖς εἰς τὴν νύκτα πάλιν τῆς ζωῆς μου! Ἢδη δὲ ἐν τῇ πηγῇ ταύτῃ τῆς ὀρειότητος εὕρισκόμενὴ ἡ ψυχὴ μου, βλέπει, ἄπτεται, ἀκούει, ἀναπνέει, ἐκεῖνα ἄπερ ἄλλοτε δέν ἠδύνατο νά αἰσθανθῆ εἰμὴ διὰ τῶν ἀπλῶν ὀργάνων τῆς αἰσθήσεως. Πᾶν ὅ,τι ἄπειρος ἰσχὺς καὶ οὐρανία ἀγαθότης δύναται νά δημιουργῆσῃ πρὸς παρηγορίαν δυστυχῶς ὄντος, πᾶσαν ὀποιανδήποτε ἁρμονίαν ἢ ἀγάπην πληθύος ὄντων δύναται νά δημιουργῆσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τὸ αἰσθάνομαι κάλλιστα. Ἰπόμενε λοιπὸν τὴν δοκιμασίαν ἣλ' τὸ αἰσθάνομαι κάλλιστα. Ἰπόμενε λοιπὸν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Βιργινίας σου δι' ἔρωτος σοὶ ἐδόθη, ὅπως αὐξήσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Βιργινίας σου δι' ἔρωτων ἄνευ τέρματος, δι' ὕμναίου οὕτινος αἱ δᾶδες οὐδέποτε πλέον θά σβεσθῶσιν.»

Ἰδοὺ ωραῖαι σελίδες, ἀς ὁ συγγραφεὺς οὐδέποτε θά ἐπλαττεν, ἐάν τῷ ἐδίδοτο νά ζωγραφίσῃ τὴν ἤρεμον εὐδαιμονίαν τοῦ ἐπί γῆς ὕμναίου. Ἀλλ' ὅπερ μάλλον τῶν ἄλλων ἀποδεικνύει ὁ συγγραφεὺς, εἶνε ὅτι ἡγίκεν ἤδη ἡ στιγμή καθ' ἣν πρέπει νά παραστήσῃ τις εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν θάνατον ὑπὸ τὴν παρηγορίαν αὐτοῦ ἐποψιν, προετοιμάζων αὐτὸν διὰ μεγάλων παραδειγμάτων.

Ἰδοὺ λοιπὸν τίς ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως, δημιουργοῦντος τὸ βιβλίον τοῦτο· καὶ τίς οἶδε, λέγει ὁ ἴδιος συγγραφεὺς, ἐάν τὸ βιβλίον τοῦτο δέν βροηθῆσῃ πολλοὺς τῶν καταδεδικασμένων, νά ἐπανέλθωσι χριστιανικῶς πρὸς τὸν Θεόν; Αὐτὸς ἦτον ὁ μόνος καὶ εἰλικρινὴς συλλογισμὸς τοῦ μεγάλου Βερνανδίνου.

ΙΩΑΝ. Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΙΗ

ΟΡΦΑΝΗ ΚΑΙ ΧΗΡΑ.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ. (*)

Δ.

Τὴν τετάρτην νύκτα πρὸ τῆς σκηνῆς ἦν διηγήθημεν, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τοῦ Πύργου ἦσαν βεβουθισμένοι εἰς ἡμερον ὕπνον, δύο ἄτομα φέροντά ἐνετικὰς ἐνδυμασίας, μόλις διακρινομένας ὑπὸ τοὺς φαίους, αἵτινες τοὺς περιεκάλυπτον μανδύας, εἰσῆρχοντο λάθρα εἰς τὸν κήπον.

Προὐχώρησαν μέχρι τῆς μικρᾶς πλατείας, ἣτις ὑπεβάσταζε τὴν μαρμάρινον τῆς εἰσόδου κλίμακα καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν ὅστις ἐφαίνετο κάπως ἀνώτερος ἐκ τῆ τοῦ ὕφους καὶ τῆς περιβολῆς ἀνάσπασας πλατεῖαν μάχαίραν καὶ παρατηρήσας αὐτὴν θωπευτικῶς, εἶπεν.

— Ὅταν ἔχω τοιοῦτον σύντροφον, δὲν φοβοῦμαι πούσῳ αὐτοὺς τοὺς σκύλους.

— Καὶ μάλιστα ὅταν κοιμῶνται, ἀπήντησεν ὁ ἕτερος.

— Μήπως πάντοτε κοιμῶνται; Ἄν ἐνθυμῆσαι Βιτσέντζο ποσάκις τὴν ἐβύθισα εἰς τὰ σώματά των δὲν θὰ ἔλεγες αὐτά.

Εἶτα φοβηθεὶς μὴ ἡ φωνὴ του ἠκούσθῃ, καίτοι ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ οὐδεὶς εὕρισκετο ἐν τῷ κήπῳ, προσέθηκεν.

— Καὶ ὅμως δὲν εἶδον γενναιοτέρους ἄνδρας! ἂν ὅλοι μοι ὑπάκουον ὡς σύ, θὰ ἐγενόμην εἰς ἕνα μῆνα Δόγης...

— Δόγη Καραφρα, διέκοψεν εἰρωνικῶς ὁ Βιτσέντζος, καλὸν θὰ ἦτο νὰ με θεωρεῖτε ἀνοστήν, ἀλλὰ καλλίτερον τούτου εἶναι νὰ τελειώσωμεν, διότι εἶναι ὄργα, ἀλλίως τε μὴ λησμόνοι ὅτι ἐδῶ πλησίον ἔχει τὴν φωλιάν σου ὁ Γέρο Ἀράκαρος, καὶ ἂν σοὶ ἀρέσκῃ.... μένε ἀκόμη.

— Ἐμπρὶν, λοιπὸν, διάταξεν ὁ Καραφρα.

Τότε ἔλαβον ἐναντίας διευθύνσει, ἐκρόβησαν ὀπισθεν δένδρων, καὶ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Βιτσέντζου ἀντάχθησαν συλῶν τῆς νυκτὸς τὴν σιγὴν κρυγμῶς γλαυκὸς ἐπανακληθεὶς τρίς.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ φῶς ἐφάνη εἰς τι παράθυρον, καὶ μετὰ μικρὸν πλάγῃ θύρα ἠνεώχθη καὶ ἐξῆλθεν ὁ Νικόλαος Μελισσινός.

Ὁ Καραφρας προὐχώρησε καὶ ἀποκαλυφθεὶς πρὸ αὐτοῦ τῷ εἶπεν :

— Αὐθέντα Μελισσινέ, ἡ δέσποινα Μαγδαληνὴ τοῦ Μολίνης σὰς στέλλει τὰς εὐχὰς τῆς, καὶ θὰ ἦναι πολὺ εὐτυχῆς ἐν σὰς ἰδῆ αὐριον εἰς Χάνδακα.

Ἐσκόπει νὰ ἔλθῃ ἡ ἰδία, ἀλλὰ θὰ τὸ πράξῃ ἂν τῇ ἀρνηθῆτε καὶ πάλιν αὐτὴν τὴν χάριν.

Ὁ Μελισσινὸς ἐσκέφθη ἐπὶ μικρὸν, εἶτα ἀπεκρίθη.

— Εἰπέ εἰς τὴν δέσποιναν Μολίνη ὅτι θὰ ἔλθω.

Ὁ Καραφρας προσεκύνησε καὶ ἀνεχώρησε. Μόλις δ' ἐξελθὼν τοῦ κήπου ἐπανεῦρε τὸν Βιτσέντζον.

— Τί ἀπέκαμες; ἠρώτησεν οὗτος.

— Εἶπεν ὅτι θὰ ἔλθῃ.

— Αὐριον λοιπὸν ὅταν τὸ εἶπωμεν τῆς δεσποίνης γνωρίζεις τί θ' ἀπαντήσῃ;

— Λέγε.

— Ὁ Βιτσέντζος ἐβόηξεν, εἶτα, προσποιούμενος κομικῶς γυναικεῖαν φωνήν, εἶπεν.

— Ἐχετε δέκα δουκάτα καὶ πέντε φιάλας Κισαμίτου ὡς δῶρον διὰ τὴν καλὴν ἔλθασιν.

Ἀμφότεροι ἤρχισαν νὰ καγχάζωσι καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Ε.

Τὰ ἀνατολικά τῆς Ῥεθύμνης ὄρη ἐδανείζοντο τοῦ ῥόδου τὸ χρῶμα παρὰ τῆς Ἡοῦς, ἵνα προσελύσωσι τὸ πρῶτον φίλημα τοῦ ὀπισθεν αὐτῶν κρυπτομένου ἡλίου, ὅτε ὁ Μελισσινὸς ἀσπασθεὶς τὴν θυγατέρα του καὶ ὑποσχόμενος αὐτῇ ταχεῖαν ἐπιστροφὴν ἐκ Χάνδακας ὅπου μετέβαινε δι' ὑποθέσει του, ἀνεχώρησε τοῦ πύργου διευθυνόμενος πρὸς τὴν ἀκτὴν.

Ἐβάδιζε παραλλήλως αὐλακὸς πλήρους ἀνερχομένου θαλασσίου ὕδατος, ἦν εἶχε σχηματίσει ἐπὶ τῆς ὕψους ἄμμου πρὸ ὀλίγου συρθὲν καὶ βιβθὲν ἐν τῇ θαλάσῃ κομψὸν πλοῖαριον, λευκὸν ὡς τὰ κύματα μεθ' ἂν συνείθιζε νὰ παίξῃ.

Ἡ θάλασσα ἔφερε τῆς αὐγῆς τὴν γαληνεῖαν στολήν, ποικιλομένην με λεπτὰς πτυχάς, ἃς ἡ πρωινή τῇ ἐδώρει αὖρα.

Ἐντὸς τοῦ πλοιαρίου συνδεομένου μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ μακρᾶς παλλομένης σανίδος, ἴσταντο δύο ναῦται ἑτοιμοί, ὀπισθεν δέ, ἐρειδόμενος ἐπὶ

*) Ἰδ. σελ. 19.

τοῦ πηδαλίου ἀνεπαύετο ὑπερήφανος ὁ γέρον Δράκαρος, πολὺς ἀλλ' εὐ-
θὺς ὡς κυπάρισσος, εἰς τὸ λάσιον τοῦ ὀποίου στήθος εἶχον θραυσθῆ
πλείονα βέλη ἢ κύματα, πλείονα κύματα ἢ ἀνέμων πνοαί.

Ἡ σεβαστὴ αὐτῆ ἀρχαιότης, ἣτις εἶχεν ἰδεῖ βέοντα πρὸ αὐτῆς ἕνα
σχεδὸν αἰῶνα, ἦτο τύπος τῶν ἐνθέρμων ἐκείνων ἀφοσιώσεων, αἵτινες ἄ-
παξ προσκολληθεῖσαι εἰς ἄτομον τι ἢ οἰκογένειαν, μόνον ὑπὸ τοῦ Χάρω-
νος δύνανται ἀπ' αὐτῶν ν' ἀποσπασθῶσιν.

Πολεμήσας νέος κατὰ τῶν Γενουησιῶν ἐναλλάξ καὶ τῶν Ἐνετῶν,
ἐκλαίει πεντηκοντούτης τὴν Κρήτην του, ὑποταχθεῖσαν εἰς τοὺς δευτέ-
ρους μετὰ μάχας μυριονέκρους.

Εἶτα πάλιν ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς Ἄγιοστεφανίτας, ἰδιοχειρῶς πληγώσας
τὸν Δούκα Τιεπέλον, καὶ ὑπὸ τοὺς γέροντας Σκορδίλλην καὶ Μελισσιόνι·
ὁπότε προσεκολλήθη τῷ δευτέρῳ τούτῳ ὡς σύντροφος καὶ ὑπασπιστὴς
ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τοσοῦτο τὸν ἠγάπησεν ὥστε νὰ λευκανθῶσιν
αἱ τρίχες του ἐν μιᾷ, τῇ ἀπαισίῳ ἐκείνῃ, ἡμέρᾳ καθ' ἣν ὁ Νικόλθος ἔμεινεν
δρραφός. Ἀρίστη κληρονομία δι' αὐτόν· ἐγένετο φύλαξ καὶ σκιά του· ἐδί-
δασκεν ὅ,τι ἠγνόει, καὶ συνώδευεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀτελευτήτους κατὰ τῶν
τυράννων πολέμους σπουδαῖα πάλιν διαπράξας ἀνδραγαθήματα, μάλιστα
πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὅτε ἐπὶ τοῦ ἰδίου πλοιαρίου ἐφ' οὗ ἤδη ἐπέβαινεν, εἶχε
πολεμήσει ὅπως ἴδῃ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν ὑψωθείσαν
ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀλμηροῦ φρουρίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου.

Ἄν δὲ κάποτε ἔλειπεν ἐπὶ ὥρας τινός ἄγνωστον ποῦ, τοῦτο ἐσήμαινεν
ὅτι... διηύθυνε τὸ τόξον του κατὰ ἐνετικῶν σιγήτους, ἢ ἐπνιγεν εἰς τὴν
θάλασσαν ζεῦχος ἵπποτων περιουδούντων τὰς ἀκτὰς ἐπὶ σκοπῷ ἄγρας
ὠραίας Κρήσης.

Ὁ Μελισσινὸς τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐσέβετο, οὐδέποτε δὲ τὸν δυσηρέσκει
ἀναχωρῶν τοῦ πύργου χωρὶς αὐτοῦ.

Ἄλλως τε εἶχε τοσαύτας ναυτικὰς καὶ στρατιωτικὰς γνώσεις ἢ ζῶσα
αὕτη ἱστορία, ὥστε πάντοτε καλόν τι ἐξερχόμενον τοῦ στόματός
του τὸν καθίστα ἀναγκαῖον καὶ εὐχάριστον.

— Πατέρα Δράκαρε, πῶς σοι φαίνεται ὁ καιρός; πότε θὰ φθάσωμεν
εἰς Χάνδακα; ἠρώτησεν ὁ Μελισσινός, εἰσερχόμενος διὰ τῆς σανίδος,

— Τί νὰ σ' εἰπῶ παιδί μου, ἂν ἐξακολουθήσῃ ὁ ἄνεμος, θὰ ὑπάγω-
μεν ἡμεῖς πρὶν ὃ ἤλιος φθάσει τὸ ἡμισυ τοῦ δρόμου του.

— Ἄς ἀναχωρήσωμεν λοιπόν.

Μόλις ἡ διαταγὴ αὕτη ἐδόθη, καὶ οἱ δύο ναῦται ταχεῖς ὡς ὁ λόγος ἔσυρον
ἐντὸς τὴν σανίδα, ἔλυσαν τὰ σχοινία, καὶ ὠθοῦντες τὸ πλοῖον πρὸς τὸ
πέλαγος διὰ τοῦ ἀντιστρέφου τῶν κωπῶν, ἀπαμακρύνθησαν τῆς ἀκτῆς.

Ὁ Γέρον Δράκαρος διὰ τῆς ἠχηρᾶς του φωνῆς ἔδωκε διαταγὰς τινὰς
ἔτι, καὶ ἀμέσως ἀναπετασθέντος τοῦ μεγάλου ἰστιῦ, τὸ πλοῖαριον ἤρ-
ξατο πλέον ὡς κύκνος καὶ χαράττον ὀπιθεῖν του φλοισβίζουσας αὐλα-
κίαν, ἣν μάτην προσεπάθουν νὰ ἐξαλείψωσι παίζοντα ἐπ' αὐτῆς μικρὰ
τινα κυματίδια.

Ἄνεμος γλυκὺς καὶ βοήθητικὸς ἐμφυσῶν τὸ ἰστιῖον προέπεμπεν αὐτοὺς
ταχεῖς.

Ἰδοὺ παρακάμπουσι τοῦ Πετρέα τὰς ἐκβολὰς, ἀνέρχονται βορειοανα-
τολικῶς καὶ ἀφίνουσιν ἐκ δεξιῶν τὸ βέθυμον.

Τότε ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἡ ζωγραφικὴ ἐκείνη παραλία ἢ ἐκτεινο-
μένη μέχρι Μυλοποτάμου, καὶ ἦν θὰ ἠτένισεν πρώτην ὁ ἀποκαλέσας τὴν
Κρήτην, νῆσον τῶν Μακάρων.

Ὁ Μελισσινὸς παρετήρει διὰ χιλιοστὴν ἴσως φοράν, ἀλλὰ πλήρης
ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ, τὰς φυσικὰς ἐκείνας καλλονάς, δι' ὧν ὁ Δημιουρ-
γὸς ἐπροίκισε τὴν ἀτυχεστέραν τῶν χωρῶν.

Δάκρυ θερμὸν ἀποσπασθὲν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων του ἐκύλισεν ἐπὶ τῶν
παρειῶν του.

Ἐγонуπέτησε θεώμενος τὴν Κρήτην του, καὶ ἀνατείνας τὰς χεῖρας
πρὸς τὸν θεὸν εἶπεν.

— « Θεέ μου! Κρήτη μου! Πότε λοιπόν θὰ σὲ ἴδω ἐλευθέραν;
Πότε ἐπὶ τῶν διεσπαρμένων ὀστέων τῶν πατέρων μας θὰ κυματίσῃ δα-
φνηστερῆς ἢ ἑλληνικῆς αὐτοκρατορικῆς σημαία;

Ἡ ἔνωσις λοιπόν εἶναι ὄνειρον μόνον; καὶ ὁ θάνατος πραγματικότης;
Πότε θ' ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἣν ποθοῦνται οἱ πατέρες μας, ραν-
τίσαντες διὰ τοῦ αἵματος τῆς καρδίας των καὶ τὴν ἐλαχίστην τοῦ ἐδά-
φους σου σπιθαμὴν;

ἢ Πότε ἐλεύθερος ὁ Κρῆς θὰ διατρέχῃ τοὺς παραδεισίους τούτους κήπους
εὐλογῶν τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, χωρὶς βαρεῖα τῆς τυραννίας ἢ ἄλυσσος νὰ
σύρῃ πρὸς τὴν γῆν κύπτουσας τὴν ἠρωϊκὴν νεφαλὴν του;

Θεέ μου! Θεέ μου! διατὶ μὰς ἐγκαταλείπεις;

Οἱ τύραννοι καὶ πάλιν ἐτοιμάζονται βαρεῖς νὰ ἐπιβάλωσι φόρους.

Δὲν ἀρκεῖ τοῦ δούλου ὁ ἰδρῶς;

Διατὶ θέλεις ν' ἀναμίξῃ καὶ τὸ αἷμα του; Ξὺ, Θεέ μου, ὅστις γνωρί-
ζεις τὴν αἰτίαν τοῦ ταξιδίου μου, ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμῶν καὶ δὸς ὅπως δυνηθῶ-
μεν νὰ ἐλαφρύνωμεν τοῦ ἀδελφοῦ μας τὰ βάρη.

Εἶτα ἐνθυμηθεὶς ὅτι καὶ δι' ἄλλον ἐκτὸς τοῦ πατριωτικοῦ τούτου σκο-
ποῦ προσεκαλεῖτο εἰς Χάνδακα, ἔδνξε τὸ χεῖλος καὶ ἐστράφη πρὸς τοῦ
μετ' αὐτοῦ. Ὁ Γέρον Δράκαρος πρὸ τοῦ πηδαλίου καὶ οἱ ναῦται του

περί τὰ σχοινία γονυκλινείς καὶ θακρύβρεκτοι τὸν ἠτένιζον.
 Νέα δάκρυα ἐστάλαξαν οἱ ὀφθαλμοὶ του, καὶ ἐγχειρόμενος εἶπεν,
 — Ὁ Θεὸς ἄς μᾶς βοηθήσῃ.
 — Ἀμήν, ἀπήντησαν ἐκεῖνοι.

ΣΤ΄

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ, ἧτις ἔφερον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀποβάθρας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Χάνδακος, κατοίκει ἡ χήρα τοῦ Μολίνη, ἡ δέσποινα Μαγδαληνή.

Θυγάτηρ πολυταλάντου τῆς Ἑνετίας ἀστοῦ, ἀνῆλθε τὰς βαθμίδας τῆς εὐγενείας ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ εὐπατρίδου Μολίνη, διότι μετὰ τῆς χειρὸς τῆς τῷ εἶχε φέρει καὶ ἀρκούντως στρογγύλον ἀριθμὸν δρουκάτων, τὴν μόνην χαρὰν τοῦ ἀσώτου καὶ ἐκδεδητημένου τούτου ἱππότου.

Ἀλλὰ τὰ δουκάτα ἦσαν ἐπίσης στρογγύλα καὶ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου τωναοῦδέποτε τὰ ἐσφιγγεν, ὥστε ἐγκαταλείψαντα αὐτόν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τῆς συζύγου του, καὶ τινων τῆς αὐτῆς ποιότητος συγγενῶν του ὡς ἄποιος εἰς μίαν τῶν τριήρων ἐκείνων, ἃς ἡ μητριὰ πατρίς του ἔστειλε νὰ ἐμέσωσιν εἰς Κρήτην τοιαῦτα ἔλκη.

Τὸ ἀργύριον ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πᾶν, καὶ δὲν ἔπαυε ζητῶν αὐτὸ ἀπὸ τὴν γυναϊκά του, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εὐρέθη νεκρὸς πρὸ τῆς θύρας του, διὰ τρόπον δικαιολογούντος ὑποψίας τινός.

Ἐκτοτε ἡ χήρα τοῦ ἔζη ἡσυχᾶς μετὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ εὐγενούς του ὀνόματος, ὅπερ ἐκράτησε, καὶ τῶν ἀγενῶν του χρεῶν, ἅτινα ἐπλήρωσε.

Καθ' ἣν στιγμὴν δὲ αὐτόκλητοι εἰσπερχόμενοι εἰς τὸν οἶκόν τῆς, τοποθετούμεθα πρὸς γωνίαν τινα, ἣ ὅπισθεν παραπετάσματος, ἡ δέσποινα Μαγδαληνή μόλις τελειώσασα τὴν κόμωσιν τῆς, καὶ ῥίψασα τελευταῖον βλέμμα ἐπὶ ὠσειδοῦς Ἑνετικῆς κατόπτρου, διέττατεν ὑπηρετὴν ἐρυθρόχρυσον φέροντα στολὴν νὰ εἰσάξῃ τὸν περιμένοντα, καὶ ἔπεσε νωχελῶς ἐπὶ σωρείας βαρυτίμων προσκεφαλαίων.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἐπόμενον.)

ΠΕΡΙ ΑΣΙΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΑΣΙΑΣ *)

Οἱ τίτλοι τῶν Ἀσιαρχῶν καὶ τῶν Ἀρχιερέων Ἀσίας ὄθησαν τὸν Eckhef νὰ συντάξῃ σοφὴν μὲν ἀλλὰ συγκεκριμένην τινὰ διατριβήν, ἐν ᾗ δὲν διευκρινίζονται σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο σπουδαῖα ταῦτα ὑπουργήματα, ἅτινα ἔχουσι κοινὴν μὲν ἀρχήν, ἀλλὰ λίαν διάφορα πρόνοια. Αἱ ἀναριθμητοὶ ὕμνος ἐπιγραφαί, αἵτινες ἀνευρέθησαν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, δύνανται σήμερον νὰ παράσχωσι νέον φῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου· τοῦθ' ὅπερ ἐπραξεν ἡδὴ δ κ. H. Wad-digton εἰς τινὰ πραγματείαν αὐτοῦ, ἣν συνοψίζομεν ἐνταῦθα ὡς ἑξῆς:

Καὶ πρῶτον μὲν δεῖν νὰ ἐρωτήσωμεν τίς ἦτον ἡ θεότης εἰς τὴν λατρείαν τῆς ὁποίας προΐσταντο, ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ, οἱ ἄρχοντες οὗτοι, οὗς εὐρίσκομεν μνημονευομένους ἐν τε τοῖς συγγραφεῦσι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς, ὑπὸ τοὺς τίτλους Ἀρχιερέως Ἀσίας, Ἀρχιερέως Βιθυνίας, Ἀρχιερέως Γαλατίας κτλ. Ἡ ἔλλειψις παντός ὀνόματος θεότητος παρὰ τῷ τίτλῳ Ἀρχιερέως, ἡ ἀναλογία παντός ὅ,τι συνέβαιεν ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐπαρχίαις, ἐνθα τὰ μάρμαρα παρέχουσιν ἡμῖν πληροφῶριαν ἐκτενεστεράς καὶ μᾶλλον ἀκριβεῖς, ἡ ἀφοσίωσις ἣν εἶχεν ἐκάστη μεγαλοπόλις ἐπαρχίας τινὸς εἰς ἰδιατέραν τινὰ θεότητα ὑπερτεροῦσαν πάσης ἄλλης τῶν κατοίκων τοῦ Ὀλύμπου, πάντα ταῦτα, λέγομεν, συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ὑποδείξωσιν ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται μόνον περὶ λατρείας τινὸς ἐχούσης λίαν ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα, περὶ θεότητος δηλαδὴ γενικῶς ἀνεγνωρισμένης καὶ μετὰ τῆς ὁποίας θεοὶ τε καὶ θεαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ζηλοτυπῶσιν. Ἡ λατρεία, ἧς προΐσταντο εἰς ἐκάστην διοίκησιν τοῦ κράτους οἱ φέροντες ἐν Δύσει μὲν ὀνόματα διάφορα, ἐν Ἀνατολῇ δὲ μόνον τὸ τοῦ Ἀρχιερέως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἦτον ἀναμφιβόλως ἡ γενικὴ ἐκείνη λατρεία, ἧτις ἀνεφάνη περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἧτις ὑπὸ τὸν ἀρχαιότατον καὶ ἀπλούστατον τύπον ἀναφέρεται «τῷ Θεῷ Αὐγούστῳ καὶ τῇ Θεῷ Ῥώμῃ». Βραδύτερον δέ, ὅποτε ἀνέβησαν τὸν θρόνον ἀλληλοδιαδόχως ἄπειροι αὐτοκράτορες καὶ κατεστάχθησαν ὑπὸ τῆς Γερουσίας εἰς τὸ πάνθειον τοῦ Ὀλύμπου, τότε καὶ ὁ χαρακτῆρ τῆς παραδόξου

*) Ἐκ τοῦ Dictionnaire des antiquités grecques et romaines par Daremberg et Saglio, τόμ. Α', σ. 467—469.

ταύτης θρησκείας τοῦ κράτους μεταβλήθη, καθὼς καὶ τὸ προσφερόμενον σέβας εἰς ἅπασαν τὴν σειρὰν τῶν θεοποιηθέντων Καισάρων, ἦτοι εἰς τὸ *domus divina*, ὡς μνημονεύουσιν αἱ ἐπιγραφαί.

Ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν τῶν συγγραφέων τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου αἰῶνος ἐξάγεται ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη αὐτῆ τῆς Ἀσίας ἦν τὸ λαμπρότερον ἀξίωμα, ὑπερ ἡδύνατο ἢ ἀπολαύση ἐπαρχιώτης τις εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν, ἀξίωμα κολακεῖον γενικῶς τὸ μάταιον, καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ οὐρίου ἐγένοντο μέγιστα δαπάναι, διότι ὁ ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὄφειλε νὰ συνεισφέρει ἐκ τῶν ἰδίων ὅπως λαμπρόνως αἱ τελεταὶ ὦν προήδρευεν. Τὰς λειτουργίας ταύτας, αἱ ἐπεζητοῦν αἱ ἀγαπῶντες τὴν δόξαν καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ εὐρίσκωσι περιστάσεις, ὅπως ἐπιδείξωσι τὰ πλοῦτη καὶ τὴν πολυτελείαν τῶν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀπεστρέφοντο, ἀπ' ἐναντίας, οἱ ἔχοντες μετρίαν κατάστασιν καὶ ἀγαπῶντες τὴν ἡσυχίαν. Ἀλλὰ τότε συνέβαινον ἐνίοτε νὰ παλαίωσι καὶ κατὰ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τῶν συμπολιτῶν, οἵτινες ἤξιον νὰ ὑποδεικνύωσι ὡς μνηστῆρα τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως συμπατριώτην τινὰ δι' ὃν ἐσεμνύνοντο, καὶ ὅστις ὦν περιικλέστερος μᾶλλον ἢ πλουσιώτερος, ἀπέριπτε τὴν τιμὴν ταύτην τοῦθ' ὑπερ συνέβη, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸν ῥήτορα Ἀριστείδην, ἀκούσιον μνηστῆρα τῶν Σμυρναίων. Ἡ δὴ γησις τοῦ Ἀριστείδου, ἧς δὲν δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐν ταῦθα τὰς λεπτομερείας, ὑποδεικνύει τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ ἐκλογή τῶν Ἀρχιερέων Ἀσίας. Αἱ πόλεις δηλονότι τῆς ἐπαρχίας διώριζον συνέδρους ἐν γενικῇ συνεδριάσει· τὸ δὲ γενικὸν συνέδριον ἦν τὸ λεγόμενον κοινὸν Ἀσίας, ὑπερ ποτὲ μὲν συνεδρίαζεν εἰς τινὰ πόλιν, ποτὲ δὲ εἰς ἑτέραν· τὰ δνόματα τῶν ὑποψηφίων κατετίθεντο εἰς τὸ συνέδριον ἐν τῷ ὁποίῳ συνετάττετο ὁ κατάλογος τῶν ἐπιλαχόντων τὰς περισσότερας ψήφους· φαίνεται δὲ βέβαιον ὅτι ὁ κατάλογος οὗτος ὄφειλε νὰ ὑποβάληται εἰς τὸν Ἀνθύπατον, ὅστις ἐξέλεγε μεταξὺ τῶν καθυποβληθέντων αὐτῷ δνομάτων. Κατὰ τινὰ δὲ νόμον τοῦ Αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου δὲν ἡδύνατο ν' ἀναγκάσῃ πατέρα πέντε τέκνων ἵνα ἀναδεχθῆ τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ἀσίας (*sacerdotium Asiae*). Ἄλλως τε, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος διετέλει εὐτυχές, οὐδέποτε ἔλλειπον μνηστῆρες τοῦ ἀξιώματος τούτου. Ἐκ δὲ τινος χωρίου τοῦ Φιλοστράτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὑπῆρχον θαυόπλοτοι οἰογένειαι, παρ' αἷς ἡ ἀπόλαυσις τῶν τιμῶν τούτων μετεδίδοτο ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῶν, ἧτις ἐπέτρεπε νὰ παρέχωσι τὰ μέσα πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν, καὶ παρ' αἷς τὰ ἀξιώματα ταῦτα ἐλαμβάνοντο διαδοχικῶς ἐκ πατρὸς εἰς υἱόν.

Αἱ ἐπιγραφαὶ πληροφοροῦσιν ἡμῖν ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἀρχιεραὶ Ἀσίας, καὶ ἐνίοτε δὲ μὲν σύζυγος ἐκαλεῖτο ἀρχιερεὺς ἡ δὲ γυνὴ ἀρχιερεῖα. Συνέβαι-

νεν ἐπίσης νὰ προσδιορίζωσιν ἐκ τῶν προτέρων τὰ δνόματα τῶν μελλόντων νὰ συμπληρώσωσι τὰς λειτουργίας ταύτας· τοῦτο δὲ ἐγίνετο βεβαίως εἰς τὸ συνέδριον ὅπερ προηγείτο ἐκείνου, ἐν ᾧ διωρίζοντο ἐριστικῶς. Ἀναμφιλόγως δὲ εἰς μόνον Ἀρχιερεὺς Ἀσίας ἔδει νὰ ἐκλεγῆται· εἶχε δὲ οὗτος καὶ συνέδρους ἐν αἷς πόλεσι τὸ κοινὸν Ἀσίας εἶχεν ἀνιδρύσει ναοὺς, ὡς ἐν Περγάμῳ, Σμύρνῃ, Ἐφέσῳ, Κυζίκῳ καὶ Σάρδεσιν. Ὁ δὲ τίτλος αὐτῶν ἦτον ὁ ἑξῆς, ἀρχιερεὺς Ἀσίας ἡ ατῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Περγάμῳ, Σμύρνῃ, ἢ ἀναοῦ τοῦ ἐν Περγάμῳ, Σμύρνῃ. Ὁ χαρακτηριστὴρ τῆς λειτουργίας ταύτης διακρίνεται καλλίτερον ἐκ τῆς ἑξῆς φράσεως: Ἀρχιερεὺς Ἀσίας Ναοῦ, τοῦ ἐν Ἐφέσῳ κοινοῦ τῆς Ἀσίας, ἧτις ἀναφέρεται ἐν τινι ἐπιγραφῇ ἀντιγραφείσῃ ὑπὸ Le Bas ἐν Ἀκμονίᾳ. Ἡ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπιτροπεία αὐτῆ ἐγίνετο ἀφορμὴ πρὸς ἀπόκτησιν θαυμῆδον αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχιερωσύνης, ἧτις ἡδύνατο νὰ ἐξασκῆται ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχιερωσυνῶν καὶ τῶν πολιτικῶν λειτουργιῶν. Ἡ θέσις τοῦ Ἀρχιερέως Ρώμης καὶ Αὐγούστου ἦν λίαν ἐξαιρετικὴ καὶ ὑψηλὴ, ἕνεκα τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτήρος τῆς λίαν στενῆς συνδεδεμένης ταύτης θρησκείας· μετὰ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ κράτους, καὶ ἕνεκα τῆς ἐποπτείας ἣν ἐξήσκει ὁ ἐπαρχιακὸς ἀρχιερεὺς ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἱερέων τῶν ναῶν Ρώμης καὶ Αὐγούστου, οὗς εἶχεν ἰδρύσει ἐν διαφόροις πόλεσιν ἡ ἐπαρχία ἐν δνόματι αὐτῆς καὶ συνετήρει ἐκ τῶν ἰδίων. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος τῶν αυτοκρατόρων ἐνδεδυμένο, τὴν μᾶλλον ἐπισημον ἀρχιερατικὴν τροπὴν καὶ ἔχων τὴν ὑψηλοτέραν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του θέσιν κατήντησε νὰ λάβῃ θαυμῆδον ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ χώρᾳ λατρευομένων θεῶν ὑπεροχὴν τοσαύτην, ὥστε ἡ ὑπεροχὴ αὐτῆ μεταβλήθη μετ' ὀλίγον εἰς παραδεδογμένην ἤδη καὶ ἀνεγνωρισμένην ἐπ' αὐτῶν ἐποπτείαν. Κατὰ δὲ τὸν τρίτον αἰῶνα, ὡς παρατηροῦμεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ, οἱ ἐπαρχιακοὶ οὗτοι ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Αὐγούστου ἔσχον ἐφ' ὅλων τῶν ἱερέων τῆς ἐπαρχίας οἷας δὴ τινος θεότητος καὶ ναοῦ αὐθεντίαν καὶ κύρος τοιοῦτον, ὅπερ προσεγγίζει κατὰ τινὰς ἐπόψεις εἰς τὴν αὐθεντίαν ἣν ἔχει ἐπίσκοπος τις ἡ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ καθολικοῦ δόγματος. Ἐνταῦθα λοιπὸν εὐρηται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἣν τὸ πρῶτον παρουσιάζει ἡμῖν ἡ εἰδωλολατρεία. Ὅσα δὲ καὶ ἀνεμεινεν ἀτελής καὶ ἀτελεσφόρητος, εἶναι ὁμῶς περιεργον ὅτι παρουσιάζει ἡμῖν ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ κράτους σκιαγραφίαν τῆς μεγάλης ταύτης ἱεραρχίας τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἧτις ἐμελλε νὰ ἐγκαθιδρυθῆ μετὰ τοῦ θριαμβεύοντος χριστιανισμοῦ. Αἱ θρησκευτικαὶ ὑποδιαίρεσις, αἵτινες διὰ τῆς θαυμασίας ταύτης διοργανώσεως τῆς λατρείας τῶν αυτοκρατόρων, ἐσηματίσθησαν καθ' ὅλον τὸ κράτος, συμφωνοῦσι γενικῶς ταῖς πολιτικαῖς διαίρεσιν. Ὅταν δὲ ὁ χριστιανισμὸς ἀντικατέστη τὴν εἰδωλολατρείαν, συνέβη φυσικῶς ὥστε αἱ ἐπαρ-

χίαι να ἔχωσι τὰ αὐτὰ ὀνόματα καὶ τὰ αὐτὰ ὄρια, οἷα εἶχε καὶ ἡ θρησκεία, ἢ ἀνεπλήρωσεν ἡ νέα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ συμπαραδραύων τῷ διοικητῇ ἀρχιεπίσκοπος ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀντικατέστησε τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Αὐγούστου· ὡς ἐπίσης καὶ οἱ ἐπίσκοποι φαίνεται ὅτι λαμβάνουσι τὴν θέσιν τῶν ἐγγχωρίων ἐκείνων ἀρχιερέων τῆς αὐτῆς λατρείας, ἢ ἐπροστάτευσαν αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ἐπαρχίας.

Ὁ δὲ Ἀσιάρχης ἦτο τοῦλάχιστον ἐπίσης σπουδαῖος· ὅσον καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀσίας, πλὴν τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἦσαν διάφορα· ἦν ἐπιφορτισμένος νὰ διευθύνῃ τοὺς ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας τελουμένους ἀγῶνας, οἵτινες ἐκλούντο κ ο ι ν ἂ Ἀ σ ί α ς, μάλιστα δὲ ὤφειλε νὰ κάμῃ καὶ ὁ ἴδιος τὰ ἔξοδα, εἴτε ὅλα εἴτε ἐν μέρει, καθὼς ἄλλοτε οἱ ῥωμαῖοι Ἀγορανόμοι. Ὁ Στράβων λέγει ῥητῶς ὅτι οἱ Ἀσιάρχαι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν θαυτοπλοῦτων πολιτῶν· ἡ μαρτυρία αὐτοῦ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν νομισμάτων, ἅτινα φέρουσι πολλάκις ὀνόματα Ἀσιάρχων, καὶ καθ' ὅσον δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐξ αὐτῶν, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς διαπρεπεῖς οἰκογενεῖας τῶνιδίων αὐτῶν πόλεων. Ὅσakis μάλιστα ἀνθρώπος τις ἀπηρίθμει μεταξὺ τῶν προγόνων καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀσιάρχου, ἐφρόντιζε νὰ ἀναφέρηται τοῦτο ὡς μεγάλη τιμὴ ἐν ταῖς ἐπιταφίαις καὶ ταῖς τιμητικαῖς ἐπιγραφαῖς· νόμισμά τι λ. χ. τῶν Σάρδεων φέρει ἐπιγραφὴν δεικνύουσαν ὅτι Ροῦφός τις ἦν υἱὸς καὶ ἐγγονὸς Ἀσιάρχου. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, ὁ Ἀσιάρχης δὲν ἠδύνατο ν' ἀναδεχθῇ κηδεμονίαν τινά. Καὶ ἐκ τῶν γυναικῶν ἐπίσης ἔφερον τινες τὸν τίτλον Ἀσιάρχου. Ἡ δὲ ἐκλογή ἐγένετο βεβαίως καθ' ἓν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἀρχιερέων Ἀσίας. ἠδύνατό τις νὰ ἐκλέγηται πολλάκις ὡς τοιοῦτος. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἀσιάρχων ὑπῆρξε λίαν ἀμφίβολον, ἔνεκα οὐχὶ τοσοῦτον γνωστοῦ χωρίου τινὸς τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι συνείθιζον νὰ δίδωσι τὸν τίτλον Ἀσιάρχου εἰς τοὺς ἐκτελέσαντας τὰ καθήκοντα ταῦτα, ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐπιτροπείας ταύτης ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν· τοῦθ' ὅπερ δικαιολογεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ λεγόμενα. Φαίνεται ὁμως ἀλλαχόθεν πιθανὸν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ὑπόργημα τοῦτο ἀπῆτει μεγάλαις δαπάναις, προσεπάθουν νὰ προμηθεύωσιν αὐτὰς ἐκ τῶν πλουσιῶν πολιτῶν τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς ἐπαρχίας· τοῦθ' ὅπερ δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν ἐκ τινος χωρίου τοῦ Στράβωνος, καθὼς καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς τινος τῆς Ἐφέσου.

Ἡ φύσις τῶν καθηκόντων τοῦ Ἀσιάρχου διασαφηνίζεται ἐκ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν· ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐν Σμύρνῃ μαρτυρήσαντος Πολυκάρπου, ἢ διέσωσεν ὁ Εὐσέβιος, ἀναφέρεται ὁ Ἀσιάρχης ὡς διευθύνων τὴν τελετὴν

τῶν ἀγῶνων. Δύο δὲ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ ἀποδεικνύουσιν ἐπίσης ὅτι οἱ βαθμοφόροι οὗτοι διετήρουν καὶ ἑταιρίας μονομάχων.

Καίτοι δὲ τὰ προμνημονευθέντα χωρία καταδεικνύουσι τὴν μεταξὺ τῶν Ἀσιάρχων καὶ Ἀρχιερέων Ἀσίας ὑπάρχουσαν διαφορὰν, ὑποστηρίζουσιν ὁμως τινὲς ἐνίοτε ὅτι ἡ μία καὶ ἡ αὐτὴ λειτουργία, ἀλλὰ διακεκριμένη ὑπὸ δύο διάφορα ὀνόματα βασίζονται δὲ οὗτοι ἐπὶ τινος χωρίου τοῦ νομομαθοῦς Μοδεστίνου, « ἔθ ν ο υ ς ἱ ε ρ ω σ ὦ ν η, οἶον Ἀσιαρχία, Βιθυνιαρχία, Καππαδοκίαν ἀρχία », ὅπερ ὁμως οὐδὲν ἀποδεικνύει. Ἡ προεδρία τῶν ἀγῶνων εἶχε βεβαίως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χαρακτηριστικὰ ἱερὰν, οὕτως ὥστε ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἀσιαρχία ἦν ἱερατεία ἐθνική, οὐδόλως συγκοινομένη μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης Ἀσίας. Ὡσαύτως ἐν τινι νόμῳ τοῦ 336, ἡ τε Συριαρχία καὶ Φοινικαρχία καλοῦνται ἱερατεῖαι. Ἀλλὰ τὸ ὑποστηρίζον τὴν θεωρίαν μας, ὅτι αἱ λειτουργίαι τῶν Ἀσιάρχων δὲν ἀνήκουσι, κυρίως εἰπεῖν, εἰς ἱερωσύνην, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρχον πάντοτε Ἀσιάρχαι, οἵτινες ἐν τινι νόμῳ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐξομοιοῦνται ποῖς ἀγωνοθέταις.

(G. Perrot.)

SYM. I. KYTHRIANIDIS.

Η ΠΤΩΧΗ

Α

— Σὺρ: γιατρ', κι ἡ κόρη μου σὲ λίγο ξεψυχοῦσε
 Σὺρ: . . . κορμάτ' ἀνάσθητε, σὲ δύθεισι μεγάλη.
 Σὺρ: . . . δὲ ἔγωγε τὴ λαλιῶ . . . βαρὴν παραμάλει. . .
 Σὺρ: . . . καὶ πάλι ὁ θεὸς θὰ στὰ πληροῖσῃ . . . πάλι.
 Σὺρ: . . . δὲν ἔχω εἰς τὸ κόσμ' αὐτὸ παρα ἔκλεινη,
 κι εἶναι σκληρὸ μονάχος, του σ' τῆ γῆ καυτὴ νὰ μείνη.

— Σὺρ: γιατρ', με δάκρυα σ' τὸ γρηκὸ μου μάτι,
 ποῦ τὸ ξηράνω οἱ καύμοι, τὰ δάκρυα κι οἱ πόνοι·
 σὲ ἱκετεύω . . . ἐσπλαγχνος φανοῦ καὶ σὺ κορμάτι.
 καὶ τρέξε εἰς τὴ κόρη μου τοῦ κοίτας' ἐκεῖ μόνον
 εἶναι μικρὸ, πολὺ μικρὸ κορμὴ γιὰ νὰ παιθῆνη,
 καὶ χόρις, "Ἄχ! παραγορῶ σ' τὴ κλίνη του νὰ μείνη.

Ήτανε χθές χερσόμενη... γλυκά τραγουδούσε
 και χωρίς ναχη τίποτα το βράδι άπικοιμήθη,
 με το πρωί δε ξύπνησε... κοιμούνταν.. δι' μιλούσα...
 βάζω τό χέρια... μα σιγά κτυπούσανε τὰ στήθη,
 Τέ κόσμος!... Χθές δλόχερι... χθές χάρι γεμισμένη,
 και τώρα νάσαι στα βαρεια...σι λίγη να πιθεινά.

*Αχ, κόρη μου, μονάχη μου στὸ κόσμο που μ' άφάνεις,
 μονάχη χωρίς στήριγμα, σε μοιρα στα μνημεία;
 μή φύγεις κόρη...μή...ω μή... μιλύ μου θε να μείρης!..
 μά φύγεις... σὺ βροχθαι χρυσά μου Παναγία...
 αλλά... συγχώρε με γιατρέ... μί τούρι ή θλίψη...
 σήκω... να πάμε γλήγορα... στο χάρο περι να κύψη...

Κ' είναι πικρά ξίρις γιατρέ πολύ, γιά ναποθάνη
 μίς τῆς ζωῆς της τόν άνθώ, μίς τῆς ζωῆς, τὰ καλλή,
 αυτές σιεφάνι νυφικό τὸ σάβανο να βίαιη,
 κι αυτές γαμπρού του τάρου της να πέρη τὴν άγκάλια.
 *Αχ! άχ! γιατρέ, είναι γλυκιά, γλυκιά πολλή ή τίση,
 ώσαν αχτίδα φεγγαριού, που ξεπροβάλλει πρώτη.

Είναι γλυκιά σὰ τὴν αὐγή που ἤσυχια προβάλλει,
 σὰ τοῦ κυμάτου τὴν άφρό, σὰ τ' οὐρανοῦ τὸ χρώμα,
 σὴν αὐρα που σιγά φυσά, σὰ τῆς περιβόιας καλλή,
 σὰ φίλημα του έραστοῦ, τὸ άγάπης του τὸ στόμα,
 σὰ τὴ γλυκιά τὴν άνοιξι με άνθια στολισμένη,
 σὴν άρωμα πουναί βερνιά, με ζῆ, με ξεκαταίνει.

Κι αὐτὴ στὴ νιότη της αὐτῆ, Θεέ μου, άχ! τί κρίμα!
 περιβόια εἴκοσι χρονιά σὲ λίγο να πιθεινά,
 σὲ λίγο νάσαι στὸ βαθύ... στὸ σκοτεινὸ τὸ μνήμα,
 κ' ἐκεῖ μονάχη πάντοτε, μονάχη της να μείρη!
 Δυρε γιατρέ... εἶμαι φτωχία... δὴν έχω πικρ' εἰκίνη,
 κι εἶμαι σκληρὸ μονάχος του, τὴ γη κανείς να μείρη. η

B

Σκοπάνει... *Αχ! τὰ δάκρυα εἰκόφαν τὴ λαλιὰ της...
 ἔταν κανείς ἔχη πολλὰ να πῆ... σιγά... σκωπάνει...
 εἶχε πολλά, με ταπεινὲς βιβυὰ μίς τὴ καρδιά της,
 που ἀπὸ πόνους ἦτανε κολλῆς πλημμυρισμένη...
 Στέκει ἐκεῖ... με ἄδικα, με ἄδικα προσμένει...
 γυρίζει... μῆτανε ἄργα... τὴν ἡῆρε πιθαμένη.

ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΙΤΑΣ